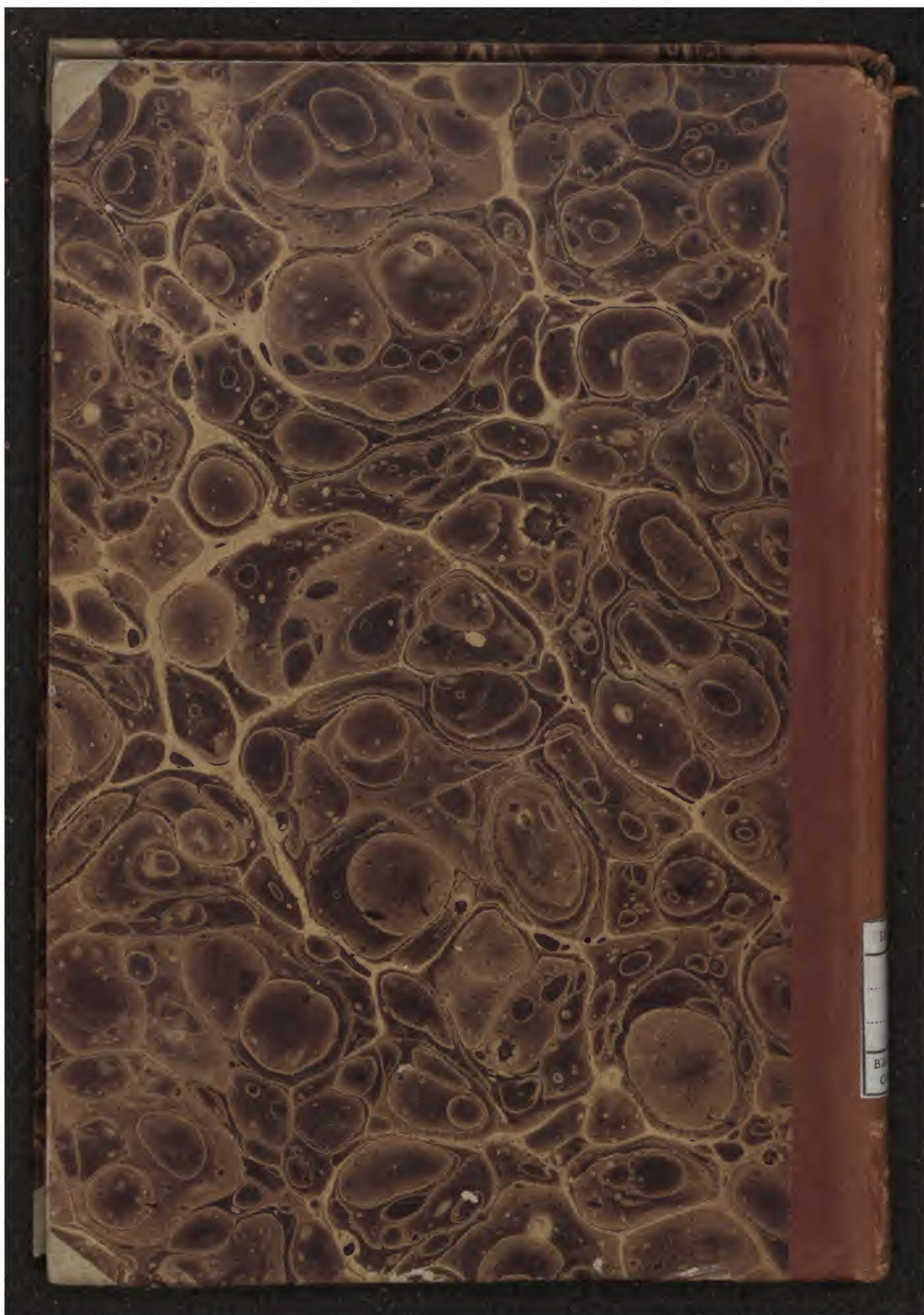

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Magl. M.7.28 [a]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Magl. M.7.28 (a)

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Magl. M.7.28 (a)

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Magl. M.7.28 (a)

20
6

Ad magnificum virum Franciscum Lasatum
Mediolanensem Ducalem oratorem dignissimus
Philippi Beroaldi Bononiensis epistola.

onsueuerunt ^{religiosi agri-}
^{colae pmitias}
frugum dijs immortalibus dicare. Con-
sueuerunt eruditi scriptores elucu-
brata volumina principibus quos ve-
nerantur inscribere. Quorum ego secutus exem-
plum te vnū ex omnibus potissimū delegi vir pre-
stantissime. Cui mearum lucubrationū quas nuper
excuderam primitias dedicarem. enīuero ego te
pre omnibus litterarum litteratorumq; studiosis-
simum amantissimūq; cognoui te summo ingenio
summa prudētia predictū ac singularibus animi do-
tibus ornatissimum sum admiratione profecutus.
Tuā in iuuenili aetate. Nestoream sapientiam tu-
spexi. itaq; p̄dē colui adamaui quae cū illustrissimis
tuis principibus esset cognitissima tibi haud imme-
rito honoratissimam prouintiam iniunxerūt. vt hic
apud nos Ducalis oratoris munere q̄ amplissimo
fungereris. in qua quidē praefectura virtutes tuae
singulares in dies magis elucent. eūz omnibus no-
stratibus. tam facilis. tā comis. tam urbanus semp
occurras vt omnes te certatim ament ac venerent
vt tu sine nobis possis nos sine te vivere nequea-
mus. ut magnus vir Ioannes Bentiuolus qui bo-

Summum tempus

noniensium caput est et columen: incredibili te be-
nuolentia prosequatur de te honorificentissime
loquatur et sentiat. et profecto omnia quae maxi-
mo futuro viro sint optanda tibi supersunt. Cu-
pient caeteri oratores vestigia tua sequi. sed pau-
cissimi assequuntur. Sed hec hactenus ne ineptius
sim: qui tam strictim virtutes tuas eximias memo-
rando magis obscurare videar: quam illustrare. Nec
epistolicus character permittit me effusius vagari.
Accipe ergo vir circumspectissime leta fronte libel-
lum a philippo tuo in Commentarios Seruij conci-
natum: et succiua tempora his annotationibus le-
gendis quelo impetraris. Res est leuicula: nec in-
tior: sed quae mi aequo iudici displicere non pos-
sit. Quidquid id est dii faxint ut monumētū sit mee
erga te obseruationis tempiternū. Vale decus meū
et philippū tuū perinde ac soles ama.

Annotationes Philippi Beroaldi Bononiensis
in Commentarios Seruij Virgiliani Commentatoris.

eruius qui doctissimus a Ma-
crobio nuncupatur. Co-
mentarios scripsit in Virgilium maxi-
mae elegātie nec minoris eruditio-
nis. Vnde inter Commentatores aucto-
ritatem sibi summā comparauit. Verum vt inquit

21
Varro nemo vnus omnia potest scire. & iuxta illud
Oratianum. Quandoq; bonus dormitat Homer?
Nam cum plurima a Seruio bene & erudite dicta
sint: nonnulla tamen reperiuntur parum curiose
pensiculata: & ab historiae fide discrepantia: idq;
potissimum in his rebus quae ad geographiam p-
tinent licet animaduvertere: nãq; ea scripsit Serui?
quae eruditorum aures ferre nec possint nec de-
beant. Quapropter cum errores Commentatoris
non minus obliint legentibus: q̃ profint bonae inter-
pretationes: institui summatim breuiterq; annotare
loca q̃ plurima: quae apud seruũ magis obelisco
q̃ asterisco digna esse existimaui: quod negotium
dum virgilianam poesim publico auditorio pro-
terer: suscipere non recusavi: vt auditorib; id a me
efflagitantibus gratificarer: quibus ista excipien-
bus dictaui: non eruditionis ostentandae gratia: sed
vt pro virili parte iuuarem latine linguae studio-
sos & potissimum Virgiliani poematis amatores.
Non ego is sum qui obstrigilandi gratia seruio vel
tantillum derogare velim aut hominis doctrinam
vellicare: immo seruium vtpote optimũ Com-
mentatorem laudo & lectito. sed quandoq; deficientem
ac minus recte enarrantes emendare contendi: stu-
dio subcisiuo & opera vt aiunt tumultuaria: Existi-
mans me facturum esse opere precium si ea quae
partim manca. partim inrudia apud Seruium
legebantur nostra industria integra & erudita le-
gerentur. Proinde lectores rogo quaeq; vt
a ij

obeliscus
Asteriscus

haec qualiacūq; sunt boni consulant: nec pri⁹ im-
probare moliatur q̄ improbatione ac censoria no-
ta digna esse cōperunt. et hoc potissimum peto: ne
quispiam cupiditate mordendi existimet me sollici-
tatum ista scripsisse. qui profecto stilum in manes
defuncti stringere superledisset: nisi mihi perlua-
sum foret Commentarios Seruij in curia tempo-
rū fuisse deprauatos mutilatosq;: nec tales ab ip-
so quales nunc passim legunt fuisse publicatos.
hoc autem in primis obseruaui: vt commodissime
quid mihi videretur explicarem idq; fulcirem ac
roborarem auctoritate excellentissimorum scripto-
rum quibus fides ab eruditis maior adhiberi solz
q̄ seruiō et ne prolixior prologus fastidium pariat
hinc ordiemur: preponetes verba Seruij deinde
nostra subijcientes.

SERUIVS Latium duplex est. vnum a ty-
beri vsq; fundos: aliud inde vsq; ad vulturū.

PLINIUS A Seruiō dissentit Plini⁹
scribens in tertio. na. bi libro latium antiquū a ty-
beri vsq; Lirceos fuisse seruatur. deinde vsq; ad
lirim flumiū procellisse: quod etiam refert Solin⁹
in collectaneis.

SERUIVS. Sen⁹ vnde latinum. Nouim⁹ q̄
victi victorum nomen accipiūt: potuit ergo victo-
re aenea perire nomen latinū: volens sibi fauorē
latij cōcilare nomē latinū nō solū illis nō sustulit
sed etiam troianus imposuit.

PLINIUS Meli⁹ et veri⁹ locū virgilianū

22
declarant verba Linij ita scribētis. Aeneas aduer-
sus tanti belli terrorem vt animos Aboriginū si-
bi conciliaret: ne sub eodem iure solum: sed etiam
nomine omnes essent latinos vtranq; gentem ap-
pellauit: hoc idem a strabone in quinto refertur. z
Justin⁹ quoq; in. xx. sic inquit. Quid latinos pe-
pulos: qui ab Aenea conditi videntur: ex his manife-
stissime apparet cur Poeta dixerit. genus vnde la-
tinum. Non inficioz tamen a virgilio latinos popu-
los appellari tanquam ita nuncuparentur ante ad-
uentū Aeneae: cuius rei vel ille versus argumen-
+ tū sit. Ne vetus indigenas nomen mutare latinos
quod si verum id est quod Linius Justinus ac stra-
b^o memorant apparet non latinos ante Aeneam
fuisse nuncupatos: sed aborigenes ac laurentes:
quos postea Aeneas latinos nuncupauerit. praete-
rea apud scriptores idoneos non memini legisse
q; victores victis nomina immutarent: id quisq; se-
cum poterit pensitare: z sequi quod probabilius
iudicabit.

SERVDVS Dnūs obnoxam. Noxaz pro no-
xiam. Noxia culpa est. i. peccatum. Noxa autem po-
ena.

PHYLIPPVS Apud eruditos z idoneos scri-
ptores noxa pro culpa reperitur frequentius q; p-
poena: quod iurisconsult⁹ apertissime ostēdit scri-
bens de verborū significatione. Noxae appellati-
one omne delictum cōtineri: inde noxales actiōes
nomināz a noxa hoc ē maleficio z peccato seruoꝝ
a iij

Latinj

noxa

noxia

Quintilianus in declamationib⁹ inquit manifestis-
sima quaq³ noxa. i. delicto Quidi⁹ Inuidiā noxae
detrahit illa mee. i. culpae Linius. obquam meam
noxam. i. delictuz. et ita passim apud eruditos noxa
accipitur. vnde virgilius proprie locutus est: vnus
ob noxam. i. culpaz. nec exponendum est pro vt ex-
ponit Seruius noxam pro noxiam quin etiam no-
xa significat damnum et periculum ac detrimentuz
in qua significatione sepiissime apud priscos repe-
ritur. Quidius Nocte nocent potae: sine noxa lu-
ce bibuntur. Columella nebulas ac pruinae sine
noxa perfert: et alibi omnem iniuriam sine noxa pa-
titur Suetonius. sine vlla sua noxa adessent idus
martiae. Noxia vero saepius adiectiuuz est q^{uod} sub-
stantiuum: et significat nocentem. cui⁹ rei plena sūt
omnia: et noxiij fontes nuncupantur Luriosus pro-
fecto lector ex frequenti antiquorum lectione com-
periet id verissimum esse quod a nobis traditur: et
differentiam illam seruij vtpote futilem ac praera-
cidam esse repudiandam.

SERDIOS Nouem sūt insulae aeoliae: post
fretum siciliae.

PHILIPPUS Geographi omnes scribūt in-
sulas eolias esse numero septem: non nouem: qua-
rum nomina haec sunt lipara bicra: strongile: didy-
me: eriphusa: phenicusa: et nouissima enonymos
strabo in sexto plinius in tertio solinus Mella de
eolijs quae alijs noibus vulcanie. lipareae ephre-
siades nuncupantur. scribentes numero tantūmo

23

do septē eē dixerūt q̄b⁹ vīpore orbis sitū describē
tib⁹ credē malī q̄ seruiō grāmāticī pres vsurpāri.
SERMONS Oterqz quaterqz beati. i. saepius
finitus numerus pro infinito.

Pb323pds Eruditis auribus non satiffa
cit seruij interpretatio: perinde ac vulgaris z frigi
diuscula. Elegantius z eruditius virgilianum car
men interpretatus est Macrobius: qui in primo in
somnia scipionis cum septennarium numerū es
se perfectissimum docuisset: deqz eius vi ac pore
state multa disseruissz: ita subiunxit. vnde virgili⁹
nullius disciplinae expers z per omnia beatos ex
primere volens ait. Oterqz quaterqz beati. hacte
nus Macrobius Lūi⁹ sentētiaē astipulatur Tibul
lus illo versu. O mihi felicez terqz quaterqz diē.
qui quidem versiculus non secus a tibullo pronū
ciat⁹: est q̄ a virgilio oterqz quaterqz beati: quod
emulatus est: vt opinor filius sic scribens. felix o
terqz quaterqz frater. Non me praeterit strabonē
enaerrātē illō homericū terqz diē reuomit: scribē
q̄ talis suplatio ab oib⁹ vsurpāf. vñ homerus ait
ter beati danai ter exorabil⁹ z terqz q̄terqz beati.

SERMONS Maturare fugam. cum maturi
tate idest cum tranquillitate discedite.

Pb323pds Insalsa medijs fidijs haec
est expositio tanq̄ maturitas significet tranquilli
tatem: z maturare tranquillū facere: magis itaqz
Macrobio credēdū ē q̄ i sexto saturnaliū illō vgi
lianū declarās sic scribit. Maturare ē qd neqz. ci
a iij

tius neq; serius sz mediū quiddā d' p'atū ē: z pan
 lo p' sic ergo z vgilus inducit neptunū discessuz
 v'ētis imperatē vt z tā cito discedāt tanq' fugiāt: z
 tñ flādi mediocritatē in regressu teneāt: tanq' ma-
 ture idest tēperate abeūtes: apud gelliū Caput est
 elegātissimū: quo qd mature z maturare significet
 abūde mōstrat: Luit' vba mutuat' ē Macrobius.
SERVDVS heros vir fortis d' pl' ab hoie hñs
Phylippus. Minis p'cisus ē serui' in ex
 planatōe heroū: nec absolutā exp'ssit in re nō pua
 significatōez: audiat itaq; Augustin' copiosissime
 docēs q' sint heroes libro. x. de ciuitate dei his v'
 bis. Nomē heroū a Junone dicitur tractum q' gre
 ce Juno hera appellat'. z iō nescio q's fili' ei' secū
 dū grecoz fabulas: heros fuit nuncupat': hoc vi-
 delic' mysticū significāte fabula: q' aer Junoni de
 putetur: vbi volūt cū demonib' heroas habitare:
 quo noīe appellāt alicui' meriti aīas defunctorū.
 idē i septio. Inter lunae gyrū z nimboz ac v'etozū
 cacumina aereas esse animas sed eas aio nō ocul'
 videri z vocari heroas z lares z genios. ex his li-
 qdo p' q' sint heroes: z vñ nomē sortiāt. Trimegi-
 stus quoq; autor ē heroas hītare inter aeris puris
 finā p'te sup' nos z terrā vbi null' ē nebul' loc' mi-
 nime p'tereūdū ē id qd Martian' capella tradit i
 nuptijs philologiae heroas videlz ab hera quae
 tra d' eē nūcupatos: ista curioso iterptū fuerāt ve-
 stigāda zenarrāda: nisi forte serui' existimauit satis
 superq; eē id qd tractabat mutilatū tradē atq; cō

Augustin.

heros a Junone
gum hera tr

heros i aer in domo
nib' habitant z dñt eos
heros lares z genios

Trimegistus

Martian' capella

cisum cū boni tñ grāmatici officiū sit etymologias
verboꝝ significataqꝫ vbertim explicare.

SERMONS Ex illyrico venit qdā benet⁹ rex:
q̄ venetiā tenuit: a cui⁹ noie benetiā dictā, posteri
venetiā noiauerūt.

PHILIPPUS Admittoꝝ seruiū i tā maifestari
uz errore icidisse idqꝫ scripsisse: qđ a nullo histori
coꝝ traditū sit: cū oēs idonei sc̄ptores p̄sono ore p̄
scribāt: in paphlagonia regione asiatica fuisse po-
pulos benetos noiatos: a q̄bus in italia oriūdi sunt
cognomines coꝝ veneti: hoc Lini⁹ i. j. Plini⁹ i. vj.
Corneli⁹ nepos z. Q. curti⁹ memoriae pdiderūt.
Strabo vō opinat⁹ venetos italicos a venetis gal-
liae pplis colōniā fuisse deductos: istoꝝ omniū vt
arbitroꝝ merito seruij est explosa sentētia.

SERMONS Juli⁹ caesar dict⁹ q̄ ceso matris
ventre natus est.

PHILIPPUS Celeberrimi scriptores z po-
tissimū trāquill⁹ ac plutarch⁹ scribūt caesarē matri
aureliae olim dixisse. mater aut pōtificē aut exulē
filiū hodie videbis: eadē laudat q̄ nurū sp̄ obser-
uauerit: z singulari pudicicia fuerit p̄dita: atqꝫ vi-
xerit florueritqꝫ viuēte atqꝫ florēte filio caelare.
p̄terea nō ip̄e Juli⁹ caesar dictator apud romāos
prim⁹ hoc noie decorat⁹ ē: sꝫ scipio african⁹ vt au-
tor ē plini⁹: cui⁹ v̄ba haec sūt ex li. vij. Auspicaci⁹
enecta parēte gignūt sic scipio african⁹ prior nat⁹
primusqꝫ cesar a ceso m̄tis vtero dict⁹. Solin⁹ idē
scribēs plinij v̄ba conobat. hoc in loco memorādū

*hant
Veneti*

Cesar ven

est id qđ a spartiano de caesarū noie refert: qui in
Elio vero iperatore tradit: eū qui prim⁹ caesar ap
pellat⁹ sit: hoc nomē esse sortitū ab elephāto: q̄ lin
gua mauroꝝ cesa dicitur: in praelio caeso: vel quia
mortua matre caeso ventre sit natus: vel cum ma
gnis crinibus sit vtero parentis effusus: vel q̄ ocu
los cesios habuerit.

SERDVS. Compago vsurpatum est: cōpa
ginis aures nemo penitus dicit.

PHILIPPVS Sentētia seruij refellit Man
lius in primo astronomicon scribēs: interdū aequa
li laterum compagine ductus. Idem in eodē aeriaz
in nebulam clara compagine versus. ⁊ Quidius in
primo metamorphoseos atq; ita disparib⁹ calamis
cōpagine cerae. ⁊ Seneca in. xiiij. epistolarū ad Lu
ciliū cuius haec verba sunt. siue flāmarū violētia
cōpaginē soli rupit siue vetustas. Incōpaginatio ⁊
cōpaginatus deriuant: q̄ dictiōe vult saepi⁹ hiero
nymus Augustin⁹ ⁊ Iosephi interpres Ruffinus.

SERDVS Augustus primo Quirin⁹ dictus
est: ⁊ inde caesar: postea quod obtinuit Augustus:
sicut suetonius probat.

PHILIPPVS Eū talia in Lōmētarijs seruij
lego in eā sentētiā pedibus vado: vt exillimem eos
fuisse adulteros ⁊ in plurimis locis corruptos
mutilatos in versos: etenim suetoni⁹ nusq̄ hoc re
fert. Leterum sic scribit in Augusto infanti cogno
men iburino inditum fuisse: postea Cai caesaris.
deinde augusti cognomē assūpsisse: alterꝝ testamēto

25
maioris auunculi: alterum M Junatij planci sententia
cum quibusdam censentibus Romulum appellari
oportere: quasi et ipsum conditorem urbis praeua-
luisset ut Augustus potius vocaretur. thurinus aut
vocatus fuerat a pago thurino: nulla mentio: nul-
lum verbum a suetonio fit quod Quirinus fuerit
nominatus: nisi fortassis credere velimus in alijs
a tranquillo scriptis opusculis huiusce rei habitam
esse mentionem: quod existimare ridiculum est: namque
in Lomentarijs seruij etiam plinius saepissime al-
legatur: sed perperam de his rebus quarum nulla
penitus apud plinium fit mentio: quemadmodum
de lycisca scribens seruius ait. Lyciscae sunt ut etiam
plinius dicit canes nati ex lupis et canibus hoc nusquam
apud plinium reperitur: nusquam in plinio lectum est.
qui quidem refert canes in gallia e lupis concipi si-
cut apud indos e tigribus: sed appellari lyciscas
minime tradit. Idem Lrocutas nuncupat ex cane lu-
poque conceptos: quin etiam dicit seruius a plinio
in na. hi. mentionem fieri de lauandis cadaueribus
et conclamandis: cum apud plinium nullum super
hoc verbum sit scribentem de his qui dicti sunt re-
mixisse. libuit hec duo exempli causa ponere. cum
saepissime: ut diximus: plinium falso citet seruius:
qui Quidij quoque allegat metamorphosin referens
fabulam phyllidis: cuius rei nulla penitus mentio
in eo ope facta reperitur. ex his itaque ego coniecto aut
mutilatos fuisse seruij pmetarios: aut non fideliter ex-
scriptos. non enim ausim affirmare tantum alioquin vix tam

pueriliter delirasse: nisi fortassis idem seruius crimi-
mini damus quod senece dat Quintilianus: videlicet
quod ab his: quibus inquirenda quaedam manda-
bat: deceptus fuerit: nos ad propositum institutum
redeamus.

SERUIUS. historia est eorum temporum: quae
vidimus vel videre potuimus: Annales vero sunt
eorum annorum et temporum: quae aetas nostra non nouit.

PHILIPPUS. Et si seruius in hac re. Isido-
rus libro primo etymologiarum suffragatur: tamen
apud me pluris est auctoritas Lynceronis et Selli:
qui ut opinor et seruius et isidoro doctiores extite-
runt. Etenim Sellius in quinto illos arguens: qui
de historia et annalibus idem quod seruius tradi-
derunt: inquit Annales omnino id esse quod histo-
riae sunt: historias non omnino id esse quod an-
nales sunt: tanquam alterum speciale nomen sit: alterum ge-
nerale: itaque historia erit rerum gestarum expositio.
Annales vero libri sunt id quod factum quoque anno
gestum ut sit continentes. historia quoque consilio qua
ratione res gestae sunt: demonstrat: habet affectus
auditorum commouet. Annales autem nudi sunt: nihil ha-
bent incitamenti. nec commouere quicquam possunt: sim-
pliciter sine ullis ornamentis: sine furo: sine affecti-
bus res gestas continentes: de quibus annalibus
ita scribit Lyncero libro secundo de ora. Erat historia
annalium perfectio res omnes singulorum annorum man-
dabat litteris: pontifex maximus efferebatque in album
et proponebat tabulam domi praesens ut esset populo cog-

26
noscendi. hiq3 annales maximi nominantur. Virgilius itaq3 omnium rerum peritissimus ex persona aeneae tanq̃ pontificis dixit in primo ⁊ vacet annales nostrorū audire laborum: nam cum pontifex annales conficiat: ⁊ aeneas a Poeta perinde ac pontifex inducatur. merito annales appellat historiā rerum suarum: ⁊ hic maronius versus a macrobio cuz diligentia lectus est: ⁊ eruditissime expositus enucleatusq3: a Seruio aurem parum curiose examinatus pensitatusq3.

SERVDVS Incusare proprie ē superiorē arguere. accusare vō vel parem vel inferiorē

Ph323p3p3p3p3p3p3. Quis non videt falsam ac penitus inanē esse differentiam: quā Seruius nobis persuadere contendit. nemo fere eruditorum in latina lingua ita loquitur: nemo hanc differentia observat: quinimo sepiissime secus legitur: Cesar in primo Lōmentario omniū ordinū adhibitis ad id consilium Lenturionibus vehementer eos incusauit. Lerte cesar militibus suis maior est non minor: ⁊ tamen pra Seruij disciplinam dicit se illos incusasse: ⁊ profecto latinissime locutus est. incusare enim significat reprehendere vel culpāre sine aliquo discrimine hinc Lō. t3cit⁹ inquit intēperie coeli incusantes: ⁊ apud diomedē legitur incusante Licerone catilina conuictus est: qd quidē exemplum de maiore in minorem dici nemo inficiatur: cum Consul Licero fuerit ⁊ Catilina priuatus: Accusare vero ab auctoribus idoneis vsurpatur nō

quam obseruata fetutina illa et rancida. Seruij ob
seruatione: qua de re exempla ideo ponere super
fedeo: quia talibus scatet scriptorū cuncta volumina.

SERUUS. Dixit Terentius. quod plerique
omnes faciunt adolescentuli: ordo est: quod omnes
faciunt adolescentuli ut animū ad aliquod studium
adiungant: plerique aequos alere: plerique canes.

PHILIPPUS. Istae morosa nimis seruij di
stinctio terentiana verba obscurat. et ex apertis fa
cit operta: ex nitidis sordida: ex manifestis ambi
gua. namque modus loquendi est apud eruditos: ut
ita dicant plerique omnes pro vna parte oratio
nis: quod diligenter animaduertit Donatus apud
Terentium et curiosis auribus demonstrauit: scri
bens: quod plerique omnes pro vna parte orationis di
xerunt veteres ut plus satis: allegatque illud nenian
um: plerique omnes subigunt sub suū iudiciū: hoc
locutionis genus usurpant locupletissimi scripto
res inter quos haud dubie numeratur Gellius: qui
ita scriptum reliquit in primo: versus istos et georgi
cis plerique omnes sic legunt: et alibi plerique omnia
veterum litterarū quaesita. et Macrobius vultis ne die se
quetē. quē plerique omnes abaco et latrunculis pterunt.

SERUUS. Apparet errare eos qui triclinium
dicunt ipsam basilicam vel coenationem.

PHILIPPUS. Errauit ergo Quintilianus qui
in undecimo triclinium pro coenatione et conclau
posuit sic scribens. vix eo limen egresso triclini
um illud supra conuiuas corruit. his verbis haud

27

dubie Quintilianus tricliniū appellat id quod Li-
cero Conclauē nominauit in secundo de oratore.
vbi idem quod Quintilianus exemplum referens
inquit. hoc inrerim spacio conclauē illud vbi epu-
laretur scopas concidisse. in eodem quoq; exēplo
enarrando Vallerius maximus ita scribit eo mo-
mento temporis triclinium in quo scopas epulaba-
tur collapsum est: vbi triclinium pro Coenatione
apertissime ponitur. q̄ si vera est opinio Serui:
errauit etiam Victrinius architectus: qui in texto
docet quemadmodum triclinia partim aestiua par-
tim biberna sint aedificanda: et in quam coeli partē
uertenda: in expositiōe itaq; triclinij Seruio in p-
te suffragor. in parte refragor. nāq; in eo q̄ ait tri-
clinium sterni solitum fuisse. quoniam antiqui tribus
stratis lectis epulabā: homini assentior. Vnde et
apud Pliniū legim⁹ triclinia Romae fuisse argē-
tea et aerata: quae pcul dubio pro ipsis lectis dis-
cubatorijs ac triclinaribus accipiuntur. Nam et Lini-
us idē referens: ait lectos aeratos ab exercitu asi-
atico Romae adductos. q̄ autē inficiatur Serui⁹
nusquā tricliniū pro coenatione reperiri: in hoc
ab eo apertissime dissentio. et vt dissentirez monu-
it me vetustissimorum scriptorum autoritas: quos re-
stes citam: quibus magis profecto credendū est: q̄
Seruio: Tricliniū itaq; vt breuiter cōcludā: ipsos
lectos discubatorios significat et ipsaz coenationē:
et in vtraq; significatione eleganter et erudite vsur-
pabimus.

SERVIUS Inter penū z cellariū hoc iterū
q̄ cellariū est paucorū dierū. pen⁹ vero longi ipis.
PHILIPPUS. Lōneniebat erudito gram-
matico diffinire quid sit penus. deinde differentiā
peni z cellarij demonstrare. enimvero ex verbis
Seruij nemo intelligit quid significet penus. quod
profecto interpretatione dignissimū est. cum in eo
non pauci per inscientiam a veritate deerrauerint
qua quidem in re eandem castigationem meretur
Seruius qua apud Sallium quispiam insolens ac
ostētor grāmaticus taxatur qui de varijs generi-
bus penoris varijsqz declinationibus insolenter
differens a phauozino interrogatus quid esset pe-
nus mussitabat atqz halucinabatur quo circa cum
Sernius quid penus sit non dixerit nec satis eru-
dite a cellario distinxerit. existimaui me factu-
rū opere precii si illa quae de penu legi quae di-
dici quae vigilādo deprehendi. quae a Seruio nō
traduntur. in medium afferem z his cōmentarijs
intexerem adiuuandam studiosorum scholasticorū
eruditionem. Est itaqz penus vt Licerō in secundo
de natura deorum elegantissime docet. omne quo
vescuntur homines. Lui suffragatur. Festus scri-
bens penora dici res necessarias ad victum quoti-
dianum. penarium vero vt inquit Varro appella-
runt locum in quo penus seruabatur Liceronis ac
festi auctoritatem corroborāt verba Scenolae iu-
risconsulti qui ad demonstrandam penū ita scripsit
penus est inquit quod esculentū aut poculentum

est. Leterum vnde ipsum penoris nomen deducatur commodissime declarat phauorinus apud Selli um ijs verbis Quae longae vsionis gratia contra huntur et reconduntur : ex eo quod non in promptu sint: sed intus et penitus habeantur pen⁹ dicta sunt: et apud iurifconsultos titulus est de penu legata vbi quae appellatione pen⁹ intelligantur copiosissime disputatur: praeterea officium fuerat diligentis commentatoris illud quod a grammaticis ac litteratoribus queri solet de virgiliano versu non tacere: vtrum. s. legendum sit: quibus ordine longo Lura penum struere. vel longam penum: vtrunq. n. legi solitum est. huc adde quod Cellarium vix vnquam in ea significatione quam tradit seruius reperitur: videtur enim Cellarium ea figura dici: qua panarium granarium: penarium. ut pro Lella ac repositoio potius accipiat: quam pro ipsis rebus reconditis quemadmodum inquit varro: panarium dicitur vbi panis seruatur: granarium vbi granum reconditur: et penarium vbi penora custodiuntur hoc ita esse docet donatus scribens Cellarium dici a reponendis cellarumque rebus esculentis et poculentis. Quin et iurifconsultus digestis de legatis apertissime ostendit Cellarium ipsum esse locum non res: Cuius verba haec sunt. Item Cellarium iunctum eidem dierae ab herede meo ei concedi volo: apud Collumellam titulus est quemadmodum villica tractare debeat penora siue cellaria quae quidem inscriptio si non est fudititia indicat Cellaria idem esse quod penus. et

b

fere congruit cum significato seruij. Cellarius ve-
ro masculino genere dicitur is qui preest cellario z
penoribus recondendis: de quo videtur intellexit
se plautus inquit. Sum promus condus procu-
rator peni. de hoc Martialis hinc Cellarius expe-
ritur artes: z collumella in. xij. quibus inquit. stu-
dium fuit pistoris z coci non minus Cellarij dilige-
ntiam suis preceptis instituere. z alibi vt cibus inqt
z potio sine fraude a Cellarijs prebeatur.

SERVIUS Luz responsum fuisset: illic im-
perium fore vbi z palladium: adhibito Samurio
fabro multa similia facta sunt.

PHILIPPUS Nemo scriptor idoneus: q
equidem scia tradit hoc: immo omnes consono ore
referunt pelta. de coelo lapsam in nune man⁹ de-
cidisse: ad cuius similitudinem z formam vndecim
alias peltas hoc est breuiora scuta Samurius in-
ter opifices solertissimus confecit tanta arte: vt ve-
ra pelta vix dignoscere. hoc scribit Plu. i numa:
hoc Ouidius in fastis. hoc Dionysius alicarnasse⁹
in scdo. haec fuerunt illa celebratissima Ancylia
que per urbem a tripudiantibus salijs in honorez
Martis circū gestabant: id iatqz seruius ipse con-
finxit: ipse peperit: ipse solus excogitavit nulla fre-
tus autoritate: quod de palladijs a Samurio fa-
ctis fabulat.

SERVIUS. Barba singulari numero hoīz
plurali qdrupedū dī.

PHILIPPUS Autoritatem seruij erudi-

torum refellit auctoritas: nanq; barba quadrupedum in singulari numero apud idoneos reperitur: horatius in primo sermonu: vt quilibet barbā variae cū dente colubrae. Plinius in. xxviii. Afferūt z Magi suae ōmenta primū omniū rabiē hircorū: si mulceat barba mitigari. Idē in. viij. est in eadem specie barba tantū z armoz villo distans: quē tragelaphon vocant: z alibi. Callitricēs inquit toto pene aspectu differūt a simijs. barba est in facie cauda late diffusa priori parte. praeterea nō solū quadrupedū dicit barba: sed etiā aliarū rerū: qđ haud dubie ostendit Plinius sic scribēs in. xxx. Lū geminos trāsīt sol cristis z auribus z vnguibus gallinae: si luna rasis barbis eorū. Idē in. ix. Barbam dici posse singulari numero etiā in piscibus demonstrat his verbis de mulis piscibus scribens. barba gemina insigniūt inferiori labro hinc Licerō in paradoxo z. M. Darro in re rustica mulos barbarulos appellant. Idem etiā plinius bellionez florem quinis barbulis coronari refert in. xxj. praeterea barbae de hominib; quoq; plurali numero dicūt cōtra seruij auctoritatē: q; filius italicus apertissime docet: sic scribēs in. xiiij. Indociles nūc ppexis in pectora barbis verrere humū.

SERVDVS Phalanx est lingua macedonum legio.

PHALANX Diligens z curiosus Lōmēta tor in enarratiōe phalangis copiosius enarrare debuerat z eruditius: cū phalanx ab hoibus dicatur:

b ij

a paucissimis quid sit intelligat. nāq3 phalangem
 prisca scriptores vt mibi magistra lectōe comptum
 est: appellarunt non proprie legionem vt autumat
 seruius sed cuneū militare: quando. s. pes pedi
 clipeus clypeo: vir viro in acie conserebantur: z
 hoc peculiare: fuit Macedonum institutū: vt au
 tor est Liuius: z meminit Lurtius: Luius haec sunt
 verba: Macedones phalangem vocant peditum
 stabile agmen Vir viro: armis arma conserta sunt
 idem traditur a caesare: qui in primo Lōmentario
 refert heluetios fecisse phalangem hoc ē clypeoz
 Connexionem: quae etiam testudo nuncupatur a
 doctis: idē Caesar paulo p^o inquit: milites nostri e
 loco superiori pilis missis facile hostiū phalanges
 perfregerūt: vbiproculdubio accipitur phalanx p
 armorum connexionem atq3 testudine: hinc per me
 raphorā a satyrico poeta dictū est: iunctaeq3 vni
 bone phalanges: z phalangarij appellati sunt mi
 lites qui erant in phalange: quales habuit ad imi
 rationē Alexandri magni Alexander syrus Roma
 nus imperator: vt autor est lampridius: phalangia
 vero sunt ex genere araneorum vt alibi docuimus
 ex auctoritate plinij: Lelii: z Aristotelis: hoc i loco
 potissimum referendū est illud: quod a plinio tra
 ditur libro septio: phalangeras etiam significare fu
 siles qb^o afri poeliū pira egyptios pimi fecerūt: No
 ni^o scribit phalangeras dici fusiles teretes qui nauib^o
 subijciuntur.

SERMONS Stella facē ducēs. i. lumē qb

utiqz ex facib⁹ nascit^r.

PHILIPPVS Sacesat procul tam futilis
 z inanis interpretatio: nā virgilius de face coelesti
 sensit: z quo apti⁹ poeticus sensus versus intelligat^r
 adscribemus verba plinij ad hanc rē p^rincipia: q̄
 ita scribit. in secundo emicant z faces nō nisi cū de
 cidunt visae qualis germanico Laesare gladiatorz
 spectaculum edente praeter ora populi meridiano
 transcurrit: duo genera eaz. lampades vocant pla
 ne faces: altez bolidas: quale mutinensibus malis
 visum est: distant quod faces vestigia longa faciūt
 p^riore ardente parte. hactenus plinius. cuius ver
 bis haud dubie declaratur quid sibi velit Mr Jaro
 nian⁹ versus. stella facem ducens multa cum luce
 cucurrit: z in eodem loco parum diligenter parum
 qz curiose introspexisse videtur seruius virgilia
 nam maiestatem: quando a poeta dicit^r Intonuit le
 tum: est. n. id totum ex arcana augurum disciplina
 translātū: z a nobis diligentius exponendū ad in
 tuandum. studiosorum eruditionem. Ethrusci coe
 lū in. xvi. ptes diuiserunt: ex quibus octo ab exor
 tu sinistras: totidē ecōtratio appellauere dextras
 hinc omnia fulmina leua existimantur esse prospe
 ra: quoniam a leua pte mūdi ortus ē: vt auctor ē pli
 nius: z vt scribit Licerō in secūdo de diuinatōe. op
 timum auspicium habebatur apud Romanos sinī
 strum fuerat: vtz cū Romani sinistra meliora exi
 stimarent: grecis z barbaris dextra videbatur au
 spicatioz. vnde apd homēz Ajax sic loquit^r. p^rspe
 b ij

ra Iuppiter his dextris fulgoribus edit. Virgilius
idq; ois atriq; tatis p̄sultissim⁹ ex ritu Romani au-
guri dixit intonuisse leuū hoc est sinistz: qđ felici-
tate portēdē credebatur imitat⁹ v̄z eē Enniū sic scri-
bētē. Lū intonuit leuū bñ tēpestare serena n̄ omit-
tendū ē a latinis oia: quae bona sint sinistra nūcu-
cupari etiā si dextra sint.

SERUIVS Seruix cū nūero singulari d̄z
collū significat: si plurali vtamur supbiā ostēdim⁹:
vt in verrinis Licero frāge ceruices.

PHILIPPVS Viror in errata tā manife-
sta tā turpia lapsū eē Seruiū alioqñ crudituz: vix
enim talia refellēda sunt: cū se ipsa rafellāt ac sibi
ipsis sint repugnantia z p̄tra veritatē reluctē: nā-
q; vetustissimi illi scriptores pluraliter Lervices ap-
pellabāt p̄ parte colli: nusq; Lervicē: prim⁹ autez
horēsī⁹ credīt dixisse ceruicē singulari nūero: vt
autores sunt Quintilianus z Varro: si vera fuerit
seruij sententia in solecismū incidisse dicent̄ p̄isci
scriptores: qui ceruices sapissime: Lervicem non
tā sepe vsurparūt: in solecismū incidit Licero scri-
bēs in v̄tiniū. Inflato collo: tumidis ceruicib⁹ in-
tulisti: z alibi. fregeris in carcere ceruices. vbi sine
cūtrouersia ceruices p̄ mēbro hois accipiunt̄: erra-
uit ēr Lato cui⁹ verba haec sunt. si caput aut cerui-
ces dolent: eo lotio caldo lauito: errauit Lelsus
dicēs. Cucurbitulae cernicib⁹ admouēdae: z alio i
loco. In cernicib⁹ blādulae positaē: qđ multa. vete-
res p̄aliter tātū ceruices dixerūt: vt testis ē Qui-

tilian⁹ in. viij. praeterea exēplū ciceronis : qđ p se
allegat seruius cōtra ipsum facit: nā scribit cicero
Derrē multoz fregisse cernices: cū iuberz eos de
collari: nō autē supbiā vt seruius opinat: Quimō
cervix in singulari p supbia saepe ponit: vñ dicit
homo durae cervicis: z a hieronymo i interpretati
one instrumenti veteris dictū ē : popul⁹ ille durae
cervicis est. huc adde qđ cervix non significat collū
sed partē colli posteriorē: quae exterior ē: vt docet
Aristoteles in primo de animalib⁹. z vt autor est
plinius in. xi. multis vertebrisqz orbicularim ossi
bus flexibilis ad circumspectum articuloz nodis iū
git: z vt refert celsus in. viij. septem vertebrae in
cervice sunt. qui ē cervix nō solū dē de aialib⁹: s; z
ē de reb⁹ alijs: pom. mela. sedz i cervice peninsula
cyzicum.

SERVIUS Fastus supbia: z ē quartae de
cliatōis: nā liber qđ dicit h; pputationē: secūdae de
clinatōis ē: vñ erravit Lucan⁹ dicēdo. Nō me⁹ eu
dori vincez fastibus annus.

PHILIPPUS Nimis audax ne dicā teme
rarius ē scrui⁹: qđ Lucanū scribit errasse dicēdo fa
stib⁹ z nō fastis: cū Lucanus eruditissim⁹ seruiō re
liquisqz commētatorib⁹ excellentior morē antiquoz
vsurpauerit: qui fast⁹ ē p ānalib⁹ z libris i quarta
decliatōe nōnūqđ dicē solebāt: Varro in ephemer
de caesar fast⁹ correxit: columella i. x. sequoz nunc
eudori z metonis fast⁹ astrologoz: z apđ Oratiuz
duplex scriptura inuenit, fastos z fast⁹. z vt autor est

b. iij

pscian⁹ eadē forma dī fast⁹ v^l fasti q̄ senat⁹ v^l se-
nati in secūda z q̄rta decliatōe

SERVDVS Caulonisqz arces. Caulon mōs
ē Calabriae vt Orati⁹ z amic⁹ Caulō fertil⁹ baccho

PHILIPPVS Si versum oratianū ita le-
geremus vt allegat⁹ a seruiō praeuaricabimus nor-
mā saphici carmis qd̄ in penultio pede exigit tro-
cheū: iōqz legēdū ē amicus Aulō: z ita i emēdatif
codicibus legif⁹: ē at Aulō mōs Calabriae p̄ tarētī
nā regionē vt porphirio scribit Serax boni vini de
quo intellexit Martialis celebrās vinū tarētīnū. No-
bil⁹ z lanis z baccho fertil⁹ aulō: eiūero apd̄ vgilū
caulō legif⁹: z accipit⁹ p̄ oppido: qd̄ a plinio colloca-
tur i p̄ma regiōe italiae: z strabo i. vi. cauloniā ap-
pellat: cui adstipulat⁹ mela i geographia vt ego aīa
aduerti z in historia potissimū labit⁹ seruius ac pa-
rū curios⁹ ē: nā cū originē tarētī referre vellz: dixit
bellū it̄ Atheniēses z lacedemonios fuisse p̄latū
qd̄ a fide historiae penit⁹ dissentit cū bellū illō int̄
lacedēonios z messenios p̄ mltos ānos gestū fuēit
q̄ populi sunt i peloponēso atz p̄termini z originē
tarētī referēs strabo istd̄ copiosissime narrat: epho-
rus quoqz z iustinus idē tradiderūt.

SERVDVS Apd̄ ātīquos i vsu n̄ crāt prādia
PHILIPPVS Nō eo ificias oli me pedibus
iuisse i sniaz seruij: sz ex mltiplici variaqz lectōe d̄
phēdi apd̄ p̄scos i vsu fuisse n̄ min⁹ prādia q̄ coc-
nas: z hoīes bis i die saturos fieri solitos: qd̄ i p̄mis
affirmat Licero scribēs i. v. qd̄e rufulana platōe

32

solitū improbare vitā italicorū quoniam bis in die sa-
 turi fiebāt: et apud plautū atq; Terentiū vetustissi-
 mos scriptores prandia celebrant. Quin etiā Ma-
 crobius refert morē fuisse antiquorū romanorū ut
 patētibus ianuis prāsitarēt et coenitarēt: apud pli-
 niū in eplis legimus quēadmodū plini⁹ scriptor na-
 turalis hī cibū sumebat interdū leuē et facile vete-
 rū more: perinde ac prandiū foret partius: coena co-
 piosior herodorus quoq; autor Megacreontis
 abderite dictū celebratū fuisse: qui aiebat magnā
 se grām habere Terxi q̄ nō bis in die cibū capet:
 nā si prandiū et coenā iuberēt abderitae parare de
 ipsis actū iri pessime asserebat. hoc iō in Terxe ad-
 miratus ē abderita: quoniam illa quoq; rēpestare: q̄
 haud dubie vetustissima fuit prādere et coenare co-
 suenerūt: huc accedit autoritas Cornelij celsi p̄ci-
 piētis bis die potius q̄ semel cibū esse capiendū ce-
 lebratū quoq; a plutarcho apobthegma Alexandri
 magni: q̄ dicitare solebat obsoniū prādiū esse no-
 curnā ambulationē: coenae vero prādiū paritātē.
 Supradictorū sententias p̄firmat autoritas Aristotelis:
 qui scribit ī p̄blematis prādendū esse large: coe-
 nandum esse parce: hoc non praecipere a doctis-
 simo philosophorū nisi in vsu prandia et coene pa-
 riter fuissent. hoc idem tradit ab hipocrate medi-
 corum excellentissimo. et leonidae spartani dictum
 illud peruulgatum est: prandete commilitones
 apud inferos fortasse coenaturi: floruit autem
 leonidas procul dubio temporibus antiquissimis

et inter antiquissimos est numerandus: hinc a satyrico poeta dictum est: praebebat sibi quisque deus. praeterea a Da-
lerio max. simplicitas antiquorum in cibo capiēdo lau-
datur: qui in ppatulo praebebant atque coenabant.

SERVIUS Vxoris fuerat ut nubentes mariti
postes oleo ungerent.

Phylippus Dissentit ab opinione servij pli-
nius: qui scribit in xxviii. novas nuptas non oleo sed adi-
pe suillo solitas fuisse postes maritorum intrantes at-
tingere. Masurius vero tradit palmam lupino adipi anti-
quos dedisse: idemque novas nuptas illo ungere po-
stes solitas: ne quid mali medicamenti inferret: Dona-
tus quoque refert uxores dici ab ungendis postibus
quod cum puellae nubarent: maritorum postes ungebant: sed
quo unguento siue adipe uterentur non memoravit.

SERVIUS Furibunda. id est furēti similis.

Phylippus Pluribus in locis servius tradit
notam desinētia in bunda significare similitudinē quod ite-
rū refert a prisciano aliisque grammaticis: quorum error
manifestarius corrigi a recentioribus scriptoribus: et
A. gellius in x. planissime docet quemadmodum ista omnia
quae terminantur hac particula bunda significant atque demon-
strant vim et copiam et quasi abundantiam rei: cuius id verbum
sit: ut letabunda dicatur is: qui abunde letus. populabun-
da qui passim ac strenue populetur. furibunda qui ve-
hementi furit: ceteraque id genus omnia ita dici ostendit:
ut patet a haec postrema declarare largam vim ac fluentem
copiam. id autem exemplis supersedeo: quod in vulgus edita sunt
innumerabilia: quae servij prisciani ac reliquorum idem sententiā

33
 opionē apertissime refellūt. Duo tātū exēpla refe-
 rā quae paulo remotiora sunt: quib⁹ respōderi nō
 posse scio: quae haud dubie subneruāt dicta grāma-
 ticoꝝ. **Q.** Lurti⁹: qui sine p̄rouersia int̄ scriptores
 classicos assiduosq; numerat: ita scribit de Alexā-
 dro: quo vulnē afflic⁹ magna vi sanguis enicāte
 remisit arma moribūdo filis: si moribūdos signifi-
 caret filis moriēti: quid op⁹ erat addere filis mori-
 būdo: nōne esset oratio inuenusta inelegās ac insul-
 sa q̄si accipere filis fili moriēti: quin etiā Valeri⁹
 max. ⁊ ipse quoq; scriptor nō p̄letarius de Antio-
 cho loquēs sic refert: iacebat ipe in lectulo mori-
 būdo filis: lamētabā necessarij. multis itaq; ⁊ his
 potissimū duobus exēplis liquido manifestat: nōia
 in būdos desinētia filitudinē significare nō posse:
 sed potius copiam quandā ⁊ abundantiā rerū a qui-
 bus producuntur.

SERDIDS. Vri boues agrestes sunt: qui in
 pyreneo nascuntur.

Pb313ppds Debuisset diligens ⁊ eruditus
 interpres copiosius de vris disputare: qui enarra-
 tione tā cōcisa ⁊ mutilata nō satisfacit auribus cu-
 riosis: nō pigebit itaq; referre ea: quae de vris ap̄
 eruditissimos scripta cōperio. Plini⁹ scribit vros
 esse boues feros vi ⁊ velocitate excellētes: quorū
 cornua taurinis filia: vt autor est Solin⁹: capacissi-
 ma sūt adeo vt imēsis vicē p̄beāt poculoꝝ: qn etiā
 Albertus magn⁹ li. de aialib⁹. xxiij. tradit tātā esse
 vris i comb⁹ vastitatē ac robur: vt hoiez cū equo

ventilent. Caesar in cōmētarijs refert germanos ve
natione vroz corpa exercere: quos foueis capros
interficiūt: et qui plurimos ex his interfecerūt rela
tis in publicū cōnib⁹ quae sint testimonio: magnā
ferūt laudem. Magnitudo vroz paulo intra ele
phantes: specie et colore et figura tauri: in germa
nia peculialit⁹ gignunt: si credere volumus plinio
solino caesari reliquisq; scriptorib⁹: qui frequētis
simos vros nasci in germania tradiderūt: nō aut in
pyreneo vt ferni⁹ opinat⁹: et ego annū agēs tertiū et
vigēsīmū cū parisijs celeberrima toti⁹ galliae ciui
tate studia humanitatis publico auditorio pferer:
saepissime audiui ex germanis auditorib⁹ meis ta
les vros hac quoq; tēpstate in germania subinde
cerni: subinde capi ac domitari: et cuz vnicuiq; res
sue regionis esse debeāt cognitissime explorauissi
meq; germanis de rebus germaniae et speciatim
de vris enarrātibus fidē habendaz esse duxi: et co
magnis q; illoz vba cū scriptis eruditoz pueniebāt
SERDVS. Tristisq; senect⁹. i. seneca.
PHILIPPVS. Ego potius exponere tristis
id est q̄rula et morosa: nāq; poeta voluit epitheto
demonstrare qualis sit p̄ditio senectutis: sūt aut se
nes vt scribit Licero ī Latone: et testat⁹ Seneca mo
rosi et anxij et q̄ruli atq; difficiles: qd etiā elegāti
sime exp̄ssit horati⁹ in arte poetica seniles mores
describēs. Difficilis q̄rul⁹ laudatoz t̄pis acti: se pu
erō cēsoz castigatozq; minoz. v̄giliū vt arbitroz imi
tat⁹ ē fili⁹ illo v̄su cureq; isidieq; atq; hic q̄ribūda

39

senectus. nam a filio senectus dicitur queribunda quasi plena querimoniarum: quo modo a virgilio tristis nuncupatur: et ab Orazio in carminibus: morosa ob varios. scilicet ac difficiles: mores quibus sunt obnoxij queruli senes: In eodem. vii. volumine ubi dicitur: simul accipit alueo ingentem aeneam. Exponit Seruius Alueo scilicet fluminis mihi videtur exponendum esse Alueo. scilicet nauis: ut intelligamus aeneam intra cymbam receptum fuisse a Caronte: namque Alueus elegantissime dicitur navis siue ipsius nauigij receptaculum. Propertius euidentissime id ostendit sic scribens in tertio. Aut quid nam fracta gaudes neptune carina: portabat sanctos alueus ille viros. Linius li. xxi. Alueos informes raptim faciebant. id est. nauticulas. Et idem li. x. pars inquit fluuiatiles naues ad superanda vada stagnorum atque tepanis alueis fabricatas complent. praeterea alueus quemadmodum de fluminibus dicitur: ita etiam de rebus alijs. Columella in nono duos in alueolum ligneum conferat: Plinius in. xj. Alueos ex cornu spectatos esse refert. id est. apud aluearia. et Varro alueos inquit ubi apes sint. alij faciunt ex viminibus: palladius in nouembre sordibus liberandi sunt aluei: praeterea error manifestari est apud seruium in historia: qui quanto leuior est: tanto minore venia dignus. scribit enim parthenopeum filium fuisse menalippae: cum filius fuerit Atalatae puellae in cursu perniciosissimae. ut statim atque Diodorus meminerunt: quod et omnes historici testantur. In illo quoque versu Maroniano. Explebo numquam reddarque tenebris: admittit seruium cum more

diligentis Lōmentatoris varias interpretações
attulerit: omisisse id: qđ a M^{ac}robio relatū est: qđ
eruditionē maximā prae se fert: & virgilianae sentē
tiae optime quadrat. scribit enī M^{ac}robij⁹ in som
niū Scipionis aīas sociari corporibus quibusdam
numeris: qui numeri dū supsunt pseuerat corpus
animari: cū v^{er}o deficiūt: mox arcana illa vis sol
uitur: qua societas ipsa cōstabat: anima ipsa nō de
ficit. quippe quae immortalis atq; perpetua est: sed
impleris numeris corpus fatiscit: hinc illud est do
ctissimi vatis: explebo numerū reddarq; tenebris.
haec M^{ac}robij iterptatō tā subtil' tā elegā' tā eru
dita praetermitti nō debuit a curioso cōmētatore:
qui ex fontibus philosophorū vnde hauserat M^{ac}ro
bius: haurire potuisset: praesertim cū multa vñ
diq; exquisiuerit. sed vt mihi videt: nihil ē cū p^{re}di
cta M^{ac}robij expositione comparandū.

SERDIDS. Custodia est quae custodit: non
quae custoditur.

PHILIPPVS Error hic est seruij manifesta
rius: cū apud eruditos custodia reperiat^r p^{er} eo etiā
qui custodit & in primis apud iuriscōsultos: qui dis
sertissimi sunt digestis de custodia reorū ita scriptū
legimus: ne quis receptā custodiā sine causa dimir
tat: & alibi manifesti⁹. si custodia se interfecerit vel
p^{re}cipitauerit militis culpe ascribit^r & alibi si casu cu
stodia defūcta esse dicat^r: vbi semp custodia signifi
cat reum & illum qui custoditur: quin etiam sueto
nius hoc vocabulo in hac significatione vsus est:

35
cuius verba haec sunt in domitiano: Nec nisi secre-
to atq; solus plerasq; custodias receptis quidem
in manu cathenis audiebat. idem in tyberio: in re
cognoscendis custodijs precanti cuidaz poene ma-
turitatem: respondit nondum tecum in grateam re-
dij: et in Caligula Custodiarum inquit seriem reco-
gnosces.

SERVDVS Saxum ingens voluunt alij. si-
siphū dicit: radijsq; rotaz: Ixionem dicit.
PHILIPPVS. Nemo inficiatur Sisyphum
apud inferos hac poena torqueri: vt saxum perpe-
tuo voluat. Iuxta illud Ouidij: sisiphus est illic sa-
xum voluensq; petensq;: et Ixionem a rota versa-
ri vt idem voluit Ixion et se sequiturq; fugitq;: at-
qui curioso interpreti cōueniebat diligentissime pē-
sitare: an fabula Ixionis ad sensum virgiliani car-
minis esset accomodanda: mihi. n. haud quāquā
drare videtur: nam cuz poeta paulo supra dixerit
Ixiona apud inferos in tartarō cruciari: quid op⁹
fuerat idem iterum referre. ego autem cum Ma-
crobio sentire malim: qui in somnium sciipiōis scri-
bit: poetam intelligere illos radijs rotaz pendere
districtos: q̄ nihil consilio preuidentes nihil ratōe
moderātes: nihil virtutibus explicātes seq; et act⁹
suas oēs fortunae pmittētes casib⁹ et fortuitis rotā-
tur: illos aut saxū ingēs voluē dicit eē itelligēdos:
q̄ inefficacib⁹ et laboriosis conatib⁹ vitā pterūt: naz
philosophi q̄dam fuerunt: qui inferos aliud esse
negauerunt q̄ nostra corpora: et oia quae de iseris

antiquitas fabulata est: in nobismetipsis reperiri.
quapropter expositionē quoq; Macrobij vtpote
optimā memorabimus: quā refert super illo versi-
culo. Lucent genialibus altis aurea fulcratoris: vbi
Seruius de tantalo dicit esse intelligendū: et eius
fabulam notissimā enarrat. Macrobius vero dicit
ad omnes avaros hoc esse referendū: qui epulis
ante ora positis excruciantur fame et inedia tabescunt:
quos magis magisque acquirendi desiderium cogat
presentem copiam non videre: qui in affluentia in-
opes acgestatis mala in ubertate patiuntur: nescien-
tes parva respicere dum egent habendis: praeterea
non vident esse omittendum illud. Quos super atra si-
lex iam iam lapsura cadenti iminet assimilis: quem
versum enarrans peritissime Macrobius asserit
eos esse intelligendos qui arduas potestates et in-
faustam ambiunt tyrannidem: quoniam semper viuunt
in timore et sibi videntur exitium quod merentur ex-
cipere: quod dionysij exemplo declaratur. qui au-
lae siculae inclementissimus incubator Damocli fa-
miliari suo solam beatam existimanti vitam tyranni-
cam: volens ostendere quod misera esset et quod plena
impendentium semper periculorum: gladium de filo
tenui pendentem mucrone demisso iussit illius cer-
nicibus inter epulas imminere: et cum Damocles re-
gias et tyrannicas copias praesentis mortis pericu-
lo aspernaretur: talis est inquit Dionysius vita: quae
beatam putabas: sic nobis semper mortem imminere
videmus: et haec historia praeter Macrobiū ab

30
ensebio et cicerone memorat. ista autem omnia: quoniam eruditionis refertissima sunt: ac subtilitatis referenda esse censui: ut qui expositione serui preteritus non fuerit: aliquid audiat discipline remouendis quae non minus delectare solet quam prodesse.

SERUUS. Titania astra. i. soles quem unum de titanibus fuisse diximus.

PHILIPPUS. Diodorus libro. vi. aperitissime nos edocuit quare astra titania nomen. scribit. n. hiperionem unum ex titanibus primum astrozum luneque et solis cursum ac naturam demonstrasse: et ob hoc stellarum parentem existimatum: merito itaque a virgilio astra. i. stelle omnes non solus sol: titania dicuntur quasi perpetuo epitheto propter titanem hiperionem: qui siderum pater fuisse creditur. Quin etiam reprehendit seruius illos qui dicunt hanc particulam ergo aliquando poni pro causa: cum illi bene locuti sint et latine: qui hoc dixerunt: seruius autem non recte: qui hoc inficiat: nam ut auctor est festus. ergo interdum significat gratiam: cum. s. gratia intelligitur pro causa: in qua significatione accipitur apud linum scribentem apollinares ludos victoriae non pestilentiae ergo fuisse constitutos: id est causa. et. vii. Lato in re rustica ita scriptum reliquit. tibi ins est porco piaculo facere illiusce sacri coercendi ergo: et alibi haruincerum ergo fundi terrae agrique mei lustrandi. et alibi Mars pater te precor quesoque uti fies volens propicius mihi domo familieque meae. cui rei ergo

c

agrum terram fundunqz meū solitaurilia circūagi
iussi. in his omnibus plane locis ergo accipit pro
causa: praeterea extat exemplum epistole antiquis
simae a consulibus Romanis ad pyrrum epirensem
scriptae: vbi haec vba leguntur. sz cōis exēpli z fī
dei ergo visum est vti te saluū velimus: vbi sine cō
trouersia ergo significat causam. z apud virgilium
velint nolint grammatici: ergo intelligit p causa: in
eo versu: illius ergo venimus.

SERDJD S Nysae de vertice tygres: nysa
mōs ē indiae: Nysa ciuitas est in mōte parnasso: in
qua liber colitur.

PhJLPPDS. Scribit Diodorus bac
chū cognominatum esse Dionysium ab eo q̄ edu
catus sit a nymphis apud nysam arabie vrbem: vnde
de ab Joue nysaqz Dionysius nuncupatus. Nysa
etiam non tam mons est q̄ ciuitas indiae celebra
tissima carminibus poetarum quam vt autor ē stra
bo Bacchus condidit. cuius et meminit plinius in
vi. de qua copiosius z elegantius q̄ caeteri: scribit
curtius referens quemadmodum Alexander cum
exercitu nysā obsedit: z nysei Alexādro se dedide
re a libero patre conditos se esse memorantes. si
ta est Ciuitas nysa sub radicibus montis: quez me
ron incolae appellant: z cum meron grece femur
significet: inde greci mentiendi traxere licentiā: Jo
uis femine liberum patrē esse celatū: z de hoc mō
te intellexisse maronem non ambigim⁹: quando in
quit Nysae de vertice tygres: praeterea alia ē Ny

sa non in monte parnasso vt autumat seruius: sed
 in helicone vt autor ē strabo: de qua vt opinor sen
 sit Lucanus cum scriberet. Bacchumq; auertere
 nyfa. Quin etiā in enarratiōe historiarū: quas poe
 ta in. vj. tangit parū fidus est seruius: z perperam
 allegat dicta historicoz: z potissimum. I. liuij. nan
 q; de Torquato sic scripsit seruius: Torquatus fili
 um vt dicit liuius fustuario necauit: manifestissimū
 hoc esse mendacium z turpissimum erratuz nemo
 vel mediocriter eruditus inficiabitur: qui vl octa
 uum librum liuij ab origine vrbis inspexerit: i quo
 apertissime ostendit Torquatum imperasse lictori
 vt filium securi percuteret: cuius verba ideo sub
 scribere supersedi: quia z multa sunt z quilibet: q
 id nosse velit: illic facillime poterit iuenire: ex hoc
 z id genus multis in eam: vt supradixi: sententiam
 pedibus transeo: vt existimen seruum nō tales edi
 disse commentarios: sed quo quo mō fuisse corru
 pros adulterosq; quis. n. non videt a virgilio di
 ctum esse: seuq; securi aspice torquatum: videli
 cet quia securi in filium iusserat pater animaduer
 ti: non autem fustuario vt seruius opinatur. Idez
 in expositione illius maroniani versus: Aut ge
 minos duo fulmina belli scipiadas cladē libye. ni
 bi nequaquā satis facit: duz quandā morosam nimis
 distinctionē adhibere cōtendit: ut geminos scipia
 das intelligamus illos duos scipiones fratres: qui
 in hispania perierunt penorum insidijs circūuenti
 z cladez libyae accipiam⁹ pro duobus Africanis:

c ij

ego vero existimo poetam illo toto versiculo intellexisse de duobus duntaxat Africanis: qui procul dubio fuerunt duo fulmina bellorum: qui ambo clades libyae et Carthagini attulerunt: in quo emulatus videtur esse Lucretium: qui sic scriptum reliquit: Scipia des belli fulmen Carthaginis horrore sequatur tamen unusquisque eam sententiam quae ipsi verior ac probabilior esse videbitur. cum nobis satis sit edocuisse quid ipsi sentiremus: suum unicuique iudicium est et sua sententia.

SERVIUS Parnassus mons thessaliae: diuiditur in Cytheronem liberi et Heliconem Apollinis.

PBJLPPVS Auctoritas Seruii cuius apud grammaticos ac litteratores plurimum polleat: efficit ut omnes minus eruditi in hunc errorem delaberentur asserentes Cytheronem et Heliconem colles esse Parnassi: corrigendus itaque hoc in loco error publicus ex auctoritate cruditissimorum geographorum: qui grammaticis in locorum descriptione haud dubie merentur anteponi: primo igitur sciendum est: quod Parnassus mons est in Phociae regione. non autem in thessalia ut scribit Plinius in iij. et Strabo meminit in nono: sub Parnasso sunt Delphi clarissimi in terris oraculo Apollinis. Helicon autem et Cytheron sunt in Boeotia ut Plinius Strabo Diodorus Solinus reliquique omnes testantur: et musis natale in nemore Helicone scriptores assignant: quod et altitudine et ambitu non minor est Parnasso: quod autem Parnassus biceps et biuertex a poetis nun-

cupetur: non ideo debemus accipere vertices Ly
theronem et heliconem ut grammatici hallucinan
tur: sed ipsius montis cacumina. Cum ego curiosi
us inquirerem quae nam forent nomina duorum
parnassi verticum: reperi apud herodotum i
vra
nia unum ex verticibus parnassi nominatum fuisse
titthorea: alterum hyampeum. quocirca herodoti
autoritatem sequens id credere malo: quod Ly
theron helicoe ut aut nysa aut Lirra aut Lirphis:
namque et id traditur fuerint vertices nuncupati. Lyr
ra et Nysa nomina quidem sunt Liviata: sed non
collium: et Nisa non est in parnasso: sed in helicone
Lirphis vero rupes est non cacumen: libuit haec
paucis annotare super verticibus duobus parnas
si ad errorem manifestarium refellendum: qui a
prioribus recentioribusque minus eruditis passim re
ceptus est.

SERDVS Mutustae trebia postea dicta
est: quam modo trebulam dicunt: apud hanc anni
bal deleuit populum. Ro. Iucanus: quod non in pu
nica nati: Tempora Lannarum fuimus: trebiaque
iuuentus.

PHILIPPVS. Quis non videt seruum i
rebus interdum lenissimis impingere: et toto ut aiunt
errare coelo: vel hoc potissimum in loco cum dicit
apud trebulam: quae dicta sit et trebia ab anniba
le victos esse Romanos: quod a fide historica peni
tus est alienum: namque annibal apud trebiam fluvium
placentinum maximo proelio vicit Consules. Ro.

trebia flu. placentin

c. ii

trebula oppidum

Allia flu.

sempronium longum & L. scipionez Africani pa-
trem: vt linus filius atq; polibius apertissime ac
copiosissime narrat: & nemo vlllo tempore hoc vn-
q̃ inficias iuit: errat itaq; diligenter seruius existi-
mans trebiam idem esse quod trebula: cum inter-
uallo locorum & dissimilitudine significationis dis-
iungantur: nam trebia fluuius est notissimus iuxta
placentiam: trebula vero oppidum fuit haud procul
ab vrbe Roma: vt autor est plinius: & olim trebu-
lanis ciuitas data fuit a Romanis: vt scribit liui⁹
in. x. trebulae Casei laudatissimi conficiebant tre-
bulani cognominari: de quibus sic scribit Martia-
lis in xenis: Trebula nos genuit: commendat gra-
tia duplex. Sine leui flamma: siue domamur aqua.
Trebiani: fuerunt quoq; ppli p̃termini trebulanis:
sed hi nihil ad trebiam: vbi annibal Romanos p̃-
fligauit: nec versus Lucani quicq̃ inuerit seruij
opinionem: cum apertissime referatur ad trebiam
placentinum: perperam itaq; allegatur a seruiο q̃
altero quoq; loco alterum lucani carmen parum
diligenter parumq; curiose pensitauit: namq; sup̃
eo maroniano versiculo. Infaustum interluit allia
nomen ita scriptum reliquit. Allia fluuius est cui
additur vnū. l. propter metrum. vt reliquias. lu-
canus bene posuit: quas aliae clades: non possum
nō vehemēter admirari seruium in errores tā pu-
eriles: tam manifestarios: tam crebro incidere:
existimat enim lucani versum referendum esse ad

39

Cladem allensem : quod q̃ ridiculū sit quāvis anī
 maduertere poterit: qui librum Lucani septimū di
 ligentius introsperit. in quo carmen hoc legitur
 Nō istas habuit pugnae pharsalia ptes. Quas alie
 Clades. cuius sentus est manifestissimus: vult enī
 ostendere lucanus omnes alias clades: quas Ro
 mani superioribus temporibus passi sint: non esse
 cōparandas cū pharsalica clade: q̃ cūctas alias ex
 uperat. & ita alie sine cōtrouersia accipiūt pro pno
 mine: Seruius vero credidit alie clades accipi pro
 alliensī clade: tanq̃ ab allia fluuio deriuetur: cui⁹
 primam syllabam apud poetas semper producta⁹
 reperi: q̃uis seruius reclamet. Quidius. l. aec erat
 in fastis: cui dat grauis allia nomen. Lucanus &
 damnata diu Romanis allia fastis. Silius M̃aioz
 & horzificis sese extulit allia ripis. sic a poetis emni
 bus secutis naturam nominis nulla metrica neces
 sitate cogente allia ponitur prima syllaba produ
 cta: quemadmodum a virgilio traditum: & per ge
 minū. l. ab eruditis scribitur.

SERDIJS. Nemea silua est vicina thebis in
 qua hercules interemit leonem.

PHILIPPOS. Nemea silua est in pelopo
 nesso inter ciconas & philiuntem: in qua argiui
 sacra celebrare consueuerant: quae nemea co
 gnominantur: vt auctores sunt strabo & Diodorus:

nemea silua

Thebae vero sunt in boetia maximo intervallo a
nemea silua disiunctae.

SERVDVS. Cares insulani populi fuerunt :
leleges thessali.

PBJLPPVS Sepe admonuimus multa de
prehendi in cōmētarijs seruij: quae ad geographiā
pertinēt: nō satis exacte nec ad amussim pēnsitata:
quae virgula cēsoria notari mereant: quale ē hoc.
Nā cares nō sunt insulani: ut ipse autumat: sed in
continēti: et populi sūt Asiatici iuxta Dīconīā liciā
atq; ioniā collocari: vt plinius strabo et mela tradi-
derūt. Cariae toti imperauit olim Mausolus: vt
autor ē victrui⁹ i scōo: in caria fuit Allicarnassus
et mausoleū illud celebratissimū qđ inter septē spe-
cracula meruit annūerari. Nec leleges sūt i thessa-
lia: vt incuriose refert Cōmētator. sed leleges et ca-
res idē sūt populi: vt meminit strabo in. vij. nōnul-
li tradūt eos esse finitimos: atq; i multis cariae lo-
cis sepulchra lelegū et monumēta lelegia nūcupa-
ta ostēdunt: et olim ioniā asiaticā cares et leges in-
coluerūt. Cares peculiariter barbari sūt cognitiari
Leterū vt ego arbitror: videt existimasse serui⁹ le-
legas esse thessalos: quoniā versu lucani: quē ipse
allegat ostendit lelegas agrum thessalicū quondā
tenuisse. Atqui lucanus ideo videtur hoc tradidisse:
quoniam leleges fuerūt populi errabundi et di-
uersis in locis habitauerunt. Nam vt scribit Aristote-
les in politia Acarnanum Etolorum Leuca-
diorum leleges haec omnia loca incoluerunt:

Cares ppi

Mausolus

Leleges

70
et olim etiā Thessaliā tenuerūt. sed nō ipsi thessali
fuerūt. Ouidi⁹ caras et lelegas ita carmie cōiunxit
sicut et virgilius: quoniā videlicet sūt inter se cōter
mini. versus Ouidij ex li. ix. metamorphoseos hic
est. Caras et armiferos lelegas lyciāq; perrat. scri
bit plini⁹ in. v. Miletū ioniae caput. lelegeida fuis
se noīatā. Idez serui⁹ existimat Ibermodoōta flu
uiū esse thraciae: cū sit cappadocie: q̄ regio est asia
tica. vt plini⁹ strabo atq; iustin⁹ meminerūt. Juxta
quē olī Amazones cōsederūt: quarū regina vt au
tor est Diodor⁹ in ostijs Iberimodontis urbē pdi
dit Iberimiscyrā nūcupatā. inde pugnas Amazonū
Iberimodontiacas appellat papini⁹ i pmo siluaz.
et propri⁹ i tertio sic ait. Qual' amozonidū nudatis
bellica mānis thermodoonteis turba lauat aq̄s.

Ex bucolicis.

SERVDVS Pecunia dicta a peculio.

PLVLPVS M. varro Romanorū doctissi
mus: q̄ vocabuloz etimologias acutissime ac eru
ditissime pscrutatus est: tradit pecuniā a pecore no
minatā esse: quoniā priscoz diuitiae i pecore p̄siste
bāt: sententiā varronis p̄firmat Columella li. vij. et
Ouidi⁹ illo vsu. hinc etiā locuples: hinc ipsa pecu
nia dicta est. plini⁹ aut in. xxxij. scribit pecuniā for
titā esse nomen a nota pecudis: quoniā antiquitus
nūmi effigie pecudis signabant: hic plutarch⁹ asse
rit in publicola i vetustissimis nūmis signūz fuisse
ouis et suis bouisq; conspectum.

SERVDVS Septa sunt loca in campo Mar

Miletū
thermodoōta flu. mpa

Amazones
therimiscyra

pecunia a p̄siste

tio: et quia similia sunt ouilibus duo haec inuicem pro se ponunt: ut virgilius hoc loco septa pro ouilibus posuit. Itē lucanus ecōtra. et miserae macclauit ouilia romae.

Septa

Phylippus Elegantiū et verius explanatum fuisset Maronianiū carmē a seruo: si sic dixisset. septa generali vocabulo significāt oīa loca munita et quodā sepimēto vallata. inde stabula ouilia bubilia capilia et id genus reliqua septa nūcupāt. Inde septiatim in cāpo martio loca inclusa tabularis. septa dici meruerunt: de quibus Martialis In septis mamura diu multūq; vagatus. Ausonius in panegyrico. passus nō septa nō cāpū. et suetonius. venationē in septis datā esse testat: de his sentire videt et plini⁹ sic scribēs in. xvj. Trabs in porticib⁹ septoꝝ a. M. agrippa relicta. praeterea. M. varro in re rustica appellat oīa septa: quae habent inclusa aialia q̄ pascunt. unde ab eodē laudant septa fulnij hirpini. septa pompeii id est loca quib⁹ cōclusae fere pascebant. Idē inq̄t intra septa villae habeas aquā. apud eūdem inscriptio est de septis fundi. A sepio qđ significat munio: haec dictio deriuari videt. Inde septus loc⁹: septa villa: septū tectū nūcupatur. et apud iuriscōsultos septa accipiunt pro obijcibus et claustris: quib⁹ utimur ad impetus fluminiū coercēdos. praeterea apud lucanū nō est exponendum ouile pro septis. sicut exponit Seruius. Nam ouile erat locus in campo Martio ita peculiariter nūcupatus: de quo haec Linius li.

*ouile locus erat in
campo martio*

xxvj. Litatis veturiae senioribus datus secreto in
ouili cū his colloquendi tempus. nam si vez esset
id quod tradit seruius: videlicet Lucanū ouilia pro
septis posuisse: nūq̃ Linius tā licenti translatione
vltus foret: vt z ipse ouile pro septis poneret: cum
poetae aliter q̃ historici loquant̃. Ecce Lucanus
eo modo dixit ouilia: quo Lini? quo Strabo: qui in
v. referēs idem quod Lucanus de crudelitate Iule
adeo cōuenit euz Lucani verbis. vt alter ab altero
accepisse videat̃. Strabonis verba haec sunt. Iyila
alios q̃ arma piecerāt ad milia tria vel vt alij qua
tuor in campo Martio ad ouilia coactos inuictis
militibus ingulauit. In eadē significatione accipie-
dum est apud Iuvenalem eo versiculo antiquo: q̃
proxima surgit ouili.

SERDVS. Ligustrum flos est candidissimus:
vaccinia violae.

Phyllippus. Apud pliniū legi ligustrū z
vaccinia magis inter arbores q̃ inter flores nume-
rari. In. xij. scribit cyperū appellari in italia ligu-
strū. z in. xxiiij. inquit ligustrū eadē arbor est: quae
in oriente cyperos: cuius acini contra phtiriasim
sunt efficacissimi. Idē in. xvj. refert vaccinia italiae
in aucupijs sata esse. galliae vero etia3 purpurea
tingendi causa ad seruorum vestes.

SERDVS Aracynthus mons est thebanus.
Phyllippus. Aracynthū scribit plinius in
quarto montem esse Aearniae. Idem comprobat
Martianus capella in geometria.

*ligustrū
vaccinia*

Aracynthus

SERVVS Arbustū quidā locū in quo arbo-
res sunt volunt accipere.

PHILIPPVS Multata haec est interpreta-
tio. nam nō omnis locus i quo sint arbores : no-
minat Arbustum. Quid si essent quercus ilicesq;
q̄ plurimae: quid si innumerabiles aliae arbores :
quid si Silva. an significanter Arbustū nūcupabi-
mus: minime. Etenim Arbustū vt ego accuratius
animaduerti: pprie significat arbores vitibus ma-
ritatas atq; vitiferas: quae in ordines digeruntur:
vt docet plinius Columella atq; palladius. scriben-
tes quomodo Arbustum sit faciendum. vnde vitis
arbusiua z vinū mustūq; arbusiuū appellatur. ex
huiusmodi arboribus collectuz. Lato quoq; col-
locat Arbustū in octauo loco praedioz: z ne quis-
piam existimet eum intelligere de silua: subiūxit lo-
co nono ponendam esse glandariā siluam. Claudi⁹
quadrigarius locuz in quo sunt arbores plurime:
inuitato vocabulo arbozetum appellat: quod ipse
nimis licenter peperisse ac formasse credit: apud
palladium legi arbustū pro castaneto positū: quod
nō longe abest a seruij significatione.

SERVVS Lac nouū id est colostrū qd neu-
tri generis est. nā femininū esse penit⁹ nō pōt.

PHILIPPVS In tam paucis verbis duplex
inest error manifestarius. nā z feminino genere co-
lostrā reperiri oñdit. Columella in. viij. his verbis
Eriguū emulgendū est: qd pastores colostrā vocāt
ea nisi aliquatenus emittit nocet agno. Idē tradit:

Arbusti.

Arbores.

arbusti q Castaneto

Colostrū
Colostrā

42
a palladio et plautus in penulo feminino genere usus
est. Nea Colostrum: melliculus caseus. praete-
rea Colostrum non proprie significat lac nouum:
sed est spongiosa densitas lactis a partu: ut autor
est plinius ad quod allusit Epigrammaticus poeta il-
lo disticho. Luius lemma est Colostrum. Surripit
it pastor quae nondum stantibus hedis. De primo
matrum lacte colostrum damus. a colostro colostrum
ita dicuntur infantes.

SERVOVS. In medio duo signa. conon.
Conon dux fuit: cuius nomen dicitur quia in omnium
ore versatur.

PHILIPPVS. Quis nescit Cononem fu-
isse Atheniensium ducem: omnibus insulis prae-
fuisse lacedaemonios profligasse. Athenas in pristina
libertatem restituisse: de quo Emilius Justinus plu-
tarchus multa tradiderunt: sed diligentius accu-
ratiusque considerandum fuit: an apud virgilium de
hoc Conone foret intelligendum: an potius de
Conone astrologo. Quocirca verius et eruditius
interpretatur virgilianum carmen probus gram-
maticus cuius haec sunt verba. Conon famus mathe-
maticus. sed quis plures fuerit mathematici ele-
ganter errante rusticum inducit dicere. quis fuit alter.
alter. n. accipit unde ducitur. Is autem Conon de astro-
logia libros septem reliquit: hactenus probus. huius
Cononis Mathematici meminit Eginus scribens
ab eo dictum esse proloquio. quemadmodum ipse vide-
rat. Erine berenices regine inter sidera colloca-

Conon athensius dux

Conon astrologus

Erine berenices regina

tum: de qua re scripsit Callimachus carmen elegi-
acū: quod Catullus interpreta^r est: in quib⁹ ver-
sib⁹ ita de conone hoc scriptū ē. Idē me ille conō
celesti numine vidit: e bereniceo vertice cesariem
de hoc conone intellexisse proptiū existimo: cū scri-
psit in. iiii. Ne creat Archite soboles Babilonius
orops. Orion. & a proauo ducta conone dom⁹: ex-
ponatur itaqz apud virgiliū de hoc conone astro-
logo sicut exponit recte probus: non autem de co-
none duce Arbeniensium: vt perperam existimat
seruius.

SERVIUS Amomum flos est assyrius. vt
lucanus vicinae messis amomum.

PHILIPPUS Viri⁹ seruiū auctoritate
lucani suam fulcire sententiam. tanq̃ a lucano di-
catur Amomum florem eē assyrium: qui more po-
etico Amomum quidem nominat in. x. sed quid sit
haud quaq̃ aperte demonstrat. Debuisset itaqz ser-
uius plinium consulere: qui eum edocuisset. Amo-
mum non esse florem: sed arbusculam: qui in. xij.
scribens de peregrinis arboribus: Amomū arbo-
rem eē commemorat: & eius vnam in vsu eē. For-
ma est vite labrusca. frutice venoso: palmi altitudi-
ne: laudatur q̃ maxime parit Amomuz punici ma-
li folijs simile: colore ruffo. Secūda bonitas palli-
do est: herbaceū peius: pestimum candidum: quod
& vetustate euenit.

SERVIUS. Sophocleo tua carmina digna
Lethurno. ac si diceret q̃q̃ impar sit ingeniū meū

Amomū

laudibus tuis: nā tuas laudes merent' exprimi sop-
hocleo tantū Eotburno.

PHILIPPVS. Ego opinor eo versu a Vir-
gilio laudari carmina Cæsaris Augusti: qui floruit
in poetica: qui vt auctor est Tranquill' : reliquit li-
brum alexametris versibus conscriptum: cuius Ti-
tulus est sicilia et libellum epigrammatū . praeterea
tragediam Alacem exorsus est magno impetu: vo-
lens igitur poeta laudare Tragicum Augusti poe-
ma stilūq; grandiloquū: dixit illius carmina digna
esse sophocleo cothurno id ē stilo et sublimitate: q̄
vñs est sophocles in tragedijs scriptitādīs. fuit enī
apud grecos haud dubie princeps tragici poema-
tis: qđ etiam memorat plinius in. vij. hinc etiam il-
lud in honorē Augusti a poeta dictū est. Atq; hāc
sine tpa Circū intro victrices hederā tibi serpere
lauros. tanq̄ Augustus hederacea corona hoc ē
poetica: non minus coronari mereatur: q̄ laurea
hoc est triumphali. Celebratur a Macrobio atq;
tranquillo locus Augusti: qui cū interrogaretur:
quid ageret Alax tragedia: quā q̄ displicuiss; ipe
delenerat: respōdit Alacez suum in spongiā incu-
buisse: Audui q̄ dicerent se vidisse poema sopho-
clis ab Augusto donatū Romana lingua quod si
verum est poterit commodissime ad id etiam refer-
ri Carmen Maronianū.

SERVDVS. At si sinistra cana muoniss; ab
illice Cornix: hoc ad angularem pertinz disciplinā.
et paulo post. Cornicē dicit ab Antica ad sinistram

o ij

partem volasse.

*Auspina a leua
et a dextra*

PHILIPPO. Virgilius utpote omnium
disciplinarum particeps: omnis expertus erroris le
gerat in Augurum libris Lornicez a sinistra parte
ratum facere auspicium. Ideo sinistram Lornice ap
pellauit quasi a sinistra ratum facientez. namqz ut
Cicero scribit in libris de diuinatione. Alijs auibz
dextra alijs leua datum est: ut ratum auspicium faci
ant: et alibi. Cur a dextra inquit Lornus a sinistra
Lornix faciat ratum. Illud quoqz plautinum i Asi
naria huic sententie conuenit. picus et cornix est
a leua. Lornus porro ab dextra. quod diligent vi
detur maro obseruasse et facundissime transulisse
Et hoc idem fortassis respexit Oratius sic scribens
in Carminibus. Teqz nec leuus veter ire picus: nec
vaga Lornix. Non est hoc in loco pretereundum id
quod a plinio traditur libro. x. videlicet Lornicem
esse alitem Inauspicatae garrulitatis a quibusdam
tamen laudatam. hec omnia a curioso interprete
fuerant inuestiganda: et ad enarrationem virgilia
ni carminis publicanda. In eadem quoqz egloga:
Illud frigidiusce exponit. Quis humum florentibus
herbis spargeret. cum poeta clanculum alludat
ad carmen en compositum in Daphnidis laudatio
nem ubi iste versiculus legitur. spargite humum folijs
Inducite fontibus umbras.

Ex Georgicis.

SERVIUS Quae bis solem bis frigora se
sit id est quae bis et diebus calorem: et nocturnum senserit

frigoza: per' quod duplicem Arationem ostendit
vernalem et autumnalem.

PHILIPPUS. Porior apud me est auctoritas plinij: qui virgilianum versum secus quam seruius interpretatur in. xviii. sic scribens. Quarto scilicet sulco virgilius existimatur voluisse: cum dixit optimam esse segetem: quae bis solem bis frigora sensisset. Similis est mehercle seruij interpretatio de calore diurno: et frigore nocturno: cum poeta loquatur de sole aestiuo et frigoribus hybernis. Et philosophus grammaticus mihi videtur elegantius atque eruditius enodasse nodum maronianum scribens poemam loqui de eo agro: quem noualem vocamus: qui sub exitu hiemis hoc est in initio veris percinditur. et ita estate quae sequitur siccatur. deinde sub introitu hiemis semine facta sequenti estate reddit fructum: et ita bis sentit frigus semel ante estatem: deficiente hieme initio veris iterum post sementem. bis solem semel aestate: qua cessat. Iterum qua fructum refert.

SERVIUS. Imolus est mons ciliciae: in quo nascitur crocum precipue.

PHILIPPUS. Plinius in. v. refert Imolum montem esse non ciliciae: ut seruius opinatur: sed lydiae qui ante tymolus vocabatur: et erat vitibus confusus. Strabo quoque et solinus idem sentiunt quod plinius imolum in lydia collocantes. de quo sic scribit Ovidius. Riget arduus alto imolus in ascensu cliu quoque extensus utroque Sardibus hinc: illinc parvis finitur hipeppis. Iuxta sardis positum esse

d iij

tmolus lydy mōs

Sardis Urbs lydiae

Imolum. Indicant ovidij versus. Sardis autem urbem esse in lydia celeberrimam herodoti et plinij testimonio notissimum est. Praeterea non absurdum fortassis foret illud virgilianum. Croceos Imolus odores: ad vinum referre. Nam cum imoli vineta laudentur a priscis tanquam generosissima: videtur poeta appellasse Croceos odores idest vinum Imoli: quod odoris et coloris Croci sit: quale vinum in primis laudatur a palladio utpote saluberrimum: et in hanc sententiam vadit porphirio dicens Crocum pro vino positum esse a virgilio: et allegat istud hemistichion. hoc idem dixi: ut aliquid argutius reconditiusque memorarem: non ut seruij expositionem refellere vellem: quae probi et solini atque Lolumellae auctoritate corroboratur: qui scribunt Imolum esse croco florentissimum illustrissimumque. Sed quia interdum gratae sunt studiosis Argutiores interpretationes: haec pauca libuit his commentarijs intexere. sequatur unusquisque quod velit.

Caue ne

SERMONS. Legunt in Terentio. Caue ne te tristem sentiat: hoc procedere non potest. nam ne et caue prohibentis est.

PHILIPPUS. Quamvis hoc exigere videatur regula grammatices: quod a seruijo praecipitur: tamen veteres scriptores saepissime ita locuti sunt: ut hanc particulam ne cum verbo caueo copularent. Horatius: vade vale caue ne titubet mandataque frangas. Plinius: Terram cariosam caue ne plastro ne

44
ve pecore impellas. Quidius: Ne fallare caue pro-
ximus ater erit. itaqz vtroqz modo & recte & latine
dicitur: cum auctoritas veterum pro regula sit: & ho-
nestissimus sit error magnos duces sequentibus.

SERVIUS. Ipsa suas mirantur Gargara
messes. Gargara montes phrygij.

PHILIPPUS. Virgilianus versus utpote
eruditione refertissimus eruditorem exposce-
bat enarrationem: concisus est interdum seruius
in rebus magnis: copiosus in parvis. Quis enī cli-
ciet veram arcanāqz virgiliani Carminis sententi-
am ex tali interpretatione Gargara sunt montes
phrygij. Nemo eruditus ignorat Gargara eē mon-
tes vel potius Lacumen montis idae. sed curioso
commentatori inquirendum fuerat curiosius: & pē-
sitandum diligentius: an poeta posuerit gargara p
mōte: quae fertilitatis eē dicit exēplar: ego apd ma-
crobiū aduertī maronianū carmē explicari accu-
ratissime & lōge sec⁹ q̄ tradat a seruiō atqz copio-
si⁹. At enī Gargara nomē esse cacuminis montis
Idae & oppidum: & virgilium nō de summo monte
sed de oppido loqui in georgicis. nam apud Gar-
gara ciuitatem tanta erat frugum copia: vt qui ma-
gnū cuiusqz rei numex vellet exprimere pro mul-
titudine immensa gargara nominaret. Ita Alceus
Aristophanes & varro Gargara pro multitudine
posuerunt. & de his intellexit Quidius illo versu:

Gargara

Quidius

Gargara quot segetes: quot habet methymna ra-
cemos. Non ergo gargara pro monte apud virgi-
lium accipere debemus: prout accipit seruius: sed
pro oppido: vt sentiunt eruditi: quod positum est
in imis radicibus Idae montis et defluentibus in-
de humoribus gargara irrigantur fiuntq; feracissi-
ma. Confirmat Macrobij sententiam plinius scri-
bens in. v. Gargara esse montem et oppidum. Et
Strabo in. xiiij. inquit. Gargarus in superioribus
idae partibus locus ostenditur: a quo gargara di-
cuntur colica ciuitas. Facessat itaq; mutilata expo-
silio: quam seruius et probus tradiderunt: qui am-
bo nihil dixerunt nisi gargara esse montem.

SERVIUS. Massam picis vrbe reportat:
quia pix in agris nascitur: et in vrbe non distracta in
agrum reportatur.

PHILIPPUS. Poeta significare volens
vsum picis agricolis esse necessarium dixit picem
eos solitos in vrbe mercari: et ex vrbe in agrum re-
portare asello dossuario. non autem vt exponit ser-
uius agricolas picem in urbem deferre venalem:
et reportare non venditaz. Nam si animaduertisset
diligentius seruius consuetudinem priscorum agri-
colarum: qui pice ad res q̄ plurimas utebantur: di-
xisset profecto secus sententiamq; mutasset. Namq;
prisci utebantur in villa pice potissimum ad vina
condienda: vt auctor est plinius scribens in. xiiij. pi-
ce ac resina condire musta vulgare est: et ab eo-
dem ratio traditur condiendi musta aspersu

asellus dossuarij

picis: vt odor vino contingat et saporis acumina
 Columella et palladius picē ad vasa picanda et q̄
 plurimis in rebus vtilissimā esse tradiderunt. por-
 tius Lato admonet agricolas vt vasa habeāt bene
 picata. vnde impicare et oppicare quod significat
 pice linire verba deriuant: quibus scriptores rei
 rustice frequenter vtunt. hec et id genus alia in ex-
 positionē Maroniani versus ab erudito interprete
 fuerant referenda: cū illa serui enarratio nec poe-
 ta nec cōmentatore digna sit.

SERVIUS. Aut resonantia longe littora mi-
 sceri: bis idem dicit.

PHILIPPUS. Si seruius curiosē pensicu-
 teq; annotasset prognostica tempestatū: quae a vir-
 gilio referuntur: quae exequit Lucanus: quae enu-
 merat plinius profecto nō dixisset bis idem dici a
 poeta in expositione carminis maroniani. Namq;
 aliud est haud dubie fragor in montibus: tumor in
 mari: aliud sonitus littorum: aliud mugitus nemo-
 rum. proinde ad expositionē virgilianorū progno-
 sticorum subiungemus verba plinij ex libro. xvij.
 quae ita aperte ita eleganter enarrant dicta poete
 vt ab interprete nullo apertius elegantius ne pos-
 sint enarrari. verba plinij sūt hec. est et aquarū sig-
 nificatō. Mar si murmurauerit intra se uentū prae-
 dicit. si identidem et hyemem et hybrem: lito-
 ris ripaeq; si resonauerint tranquilla asperam
 tempestatem. et mox paulo. sepe et silentio ma-
 re intumescit: flatuq; altius solito: iam intra

se esse ventos fatetur. Equidem et montium sonitus
nemorumque mugitus praedicunt tempestatē. Nōne haec
verba plinij adeo poetae carminibus conueniunt
adeo quadrāt: ut alter ab altero mutuatus esse vi
deatur. et Lucanus virgilium ut arbitror imitatus: ta
lia quoque et ipse tempestatum praesagia recēset in. v.
scribens. sed mihi nec motus nemorum: nec littoris
ictus: et paulo post turbida testantur cōceptos equo
ra ventos. et si murmura ponti cōsulimus chozi ve
nient mare.

SERDIUS Quin et caudicibus sectis. et quod
nūc dicit de oliua et mirto: quare sicci stipites secantur
usque ad medullas: et terra infossi ex se arbores gi
gnunt: quod sine dubio mirum est.

PHILIPPUS. Dicunt a seruius hoc in loco
ea quae nec vera sunt nec verisimilia nec ab ullo
scriptorum memorata neque virgilianis versibus con
uenientia. namque poeta illis versibus loquitur de insi
tione qua lenigantur falce truncans: et aut inter cortices
lignumque inseritur calamus: aut fissio trunci imprimatur
medullae: cuius rei tota disciplina tradita est a Lo
cumella in. iij. A plinio in. xvij. A palladio pluribus
in locis: et tanta est vis insitionis: ut etiam sativae plan
tae siluestrium radicibus inserantur natura siccationibus.
aptissima enim est insitis siccitas. ut auctor est plinius
Inde dictum est a poeta Truditur e sicco radix olea
gina ligno. id est olea inseritur et radices agens vi
uiscit etiam in sicco ligno: quod est mirabile dictum.
Lato precipit inseri oleas luna sicca.

De Insitione

SERMONS Passum dicitur a patiendo. nam mu-
stum decoquitur. et inde fit passum. hinc defrutum
dictum quod defraudet.

PHILIPPUS Quæadmodum etymologia ve-
ra est. ita significatio falsa quam tradit sermo. nam pas-
sum non fit musto decocto: neque defrutum nominatur: et
quod dicitur passum a defruto: et quæadmodum utrumque
conficiatur docet Columella et Plinius: ex quibus hæc
paucæ annotationes ad passi defrutique demonstrationem
passum fit ex uva quam greci sicam vocant nos apicinam.
vne in vite diutius sole adurunt: aut oleo feruente.
alii siccant in sole uvas expansas: donec paulo am-
plius dimidium pondus supersit. Arida deinde acina in
dolum coniungunt: eodem mustum adijciunt: ita ut grana
submersa sint: quæ ubi cõbiberint: sequitur impleuerint
prelo premunt: et ita vinum generosissimum tollit passum
nuncupatum a paciẽtia. Qui autem voluit secundarium passum
facere adijciunt vinaceis tantum aquæ puteanæ: quod
ex prima pressura passi fluxerit. Et hoc equidem esse
crediderim: quod neoterici lingua vernacula malua-
ticum appellat: quod generosissimum ex insula creta his
temporibus mittitur et antiquitus mittebatur: quod abun-
de declarat Distichon Martialis. cuius lemma est
passum. Sinopia minoe genuit vindemia cretæ: hoc
tibi quod mulsum pauperis esse solet. Et Iuuenalis.
Qui gaudes pingue antiquæ de litore cretæ: pas-
sum et municipes iouis aduexisse lagenas. Quin et
queritur a iuriscõsulto an vino legato passum princeps
Defrutum vero vinum est musto usque a dimidia parte

*passum
defrutum*

*neoterici
maluaticum*

Sapa adtraha
per m. redacta

decocto. nāq; vt scribit palladi⁹: defrutuz a defer
uēdo dictū: vbi ad spissitudinē fortit dispumauerit
effectū est. sapa aut appellat vbi ad tertias partes
redacta descēderit. Idez palladius formulā tradit
passi conficiendi: quod conditū vasculo mellis mo
re seruetur: quod cum expositione seruij minime
conuenit.

SERDZDS. Apud seras sunt in arboribus
vermes bombices: qui in aranearū morem fila te
nuissima deducūt. vnde est sericum.

Seres & Serum

PHJLIPPVS Historici omnes dissentire vi
dentur a seruij sententia scribētes quemadmoduz
aqud seras sunt arbores lanigerae sine vermibus:
ex quarū frondibus caniciem depectūt aqua pfu
sam. ex quo vellere vestimēta conficiunt: quae se
rica nūcupant: vt auctor est plinius: cuius verba li
buit subtexere. ex li. vj. seres lanitio siluarū nobi
les pfusam aqua depectentes frondium caniciem.
vnde geminus feminis nostris labor redo: diendi
fila rursūq; texendi: tam mltiplici opere: tā lon
ginquo orbe peti: vt i publico matrona trāsluceat
hoc idē solin⁹ in collectaneis tradit. Et pfecto pli
nij ac solini verba ita virgiliano carmini pueniūt:
vt ab illo mutuati esse videant. nāq; poeta sic scri
bit. velleraq; vt folijs depectāt tenuia seres. quo
quidē versū aptissime demōstrat vellera z lanitiū
apud seras colligi ex folijs. nō aut cōfici a bombi
cibus vermiculis. sicut exponit seruius. Eninvero
bombices nō apud seras sed in assyria z isula. Lō.

bombices. In
sula. co.

peculiariter puēniunt: qui quidez bombices Vermi
culi sūt telasqz Aranearum modo texunt ad vestē
luxūqz feminaz: quae bombicina appellatur: cui⁹
menti o fit apud iuuenalem. Quorum delectias vel
panniculus bombicin⁹ vrit. prima eas vestes texit
se i insula Lo. pāphyla platys filia dicit: vt auctor ē
Aristoteles in. v. de animalibus z reperitum est a
plinio in. xi. vnde vestis Loa nominatur: cuius cre
bro meminerūt poete: z in primis Ouidius atqz p
prius. praeerea non satisfacit mihi seruius in enar
ratione illius virgiliani Carmis. vinctos saliere per
vires: cum hic locus ab vnico tantuz bigino quod
equidem legerim: optime declaratur: adeo vt nihil
virgilianae sententiae sit accōmodati⁹. Scribit enī
i libro de signis bacchū vinū z vitē z vna icaro tra
didisse: vt ostenderet hominibus quo modo sere
retur z quid ex ea nasceretur. hic cum scuisset vitē
hircus in vineam se conijciens tenerrima quaeqz
folia decerpserat: ex quo facto Icarus indignabun
dus hircum interfecit: z ex eius pelle vitem con
fecit: quem vino plenū coniecit in medium. Soda
lesqz suos circa cum salire coegit. Alij tradūt Ica
rum cū a libero patre vinū accepisset: statim vires
plenos in plaustrum imposuisse. Ex hac bigini nar
ratione: vt ego sentio Maronianiū carmen aptissi
me illustrat: z sentētia efficit manifestaria.

SERDIUS. Lytorus mons est macedoniae:
in quo abundat buxus.

PHILIPPOS Diximus alias seruiū in reb⁹

*vinctos saliere per
vires*

*Lytorus ciuitas
in paphlagonia Asia*

his: quae ad geographiā pertinet parū fuisse curio-
sum: cum in ipsius cōmentarijs errores emergant
manifestarij: qualis est hic. Nam Cytorus nō est in
macedonia regione europea: sed in asiatica regio-
ne quae paphlagonia nūcupat: vt autor est plini⁹.
Fuit autem cytorus ciuitas a cytoro phixi filio cō-
dita ⁊ appellata: quod V3ela straboq; testatur.
In monte cytoro buxus plurima nascebatur. vnde
a Catullo cytor⁹ buxifer cognominat. Credidit for-
tassis interpres virgilianus V3 macedoniā ⁊ paphla-
goniam eandē esse regionē: ob quandā nois simili-
tudinē. sed pfecto q̄tum hipanis scythicus a vene-
to eridano disiūgit: tātū macedonia abest a paphla-
gonia: cum altera sit vt diximus europea regio: al-
tera asiatica. Atqui hoc tam turpe erratum cōmen-
tarijs seruij peride ac deprauatis ascribere malim
q̄ seruiō: quem mihi persuadere non possum tam
negligenter cōmentarios scriptitasse.

SERVIUS Epidaurus Ciuitas est epiro.

PHILIPPVS. Quemadmoduz in Cytori
expositione errauit seruius: vel potius ipsius ad-
ulterata volumina: ita in epidauri enarratione. tur-
pis est error: cum ciuitas fuerit non in epiro: sed in
peloponesso: vt plinius strabo oēs q; geographi te-
stantur. Et fuit in Saronico sinu epidaurum oppi-
dum locatum Esculapij templo celeberrimum. alio
nomine vocatur epitaurns. verum opinor seruiuz
similitudine nominis fuisse deceptum cum epidan⁹
inueniatur ⁊ epidaurus de epidauro iam dictum ē

*Epidaurus vbi in
peloponesso*

epidānus autem cuius meminit plautus in Mēne
chinis: Lūitas est epi: quam Romani vt in tertio
scribit plinius: propter inauspicatum nomen Dyr
rachium appellauerunt. de cuius conditoribus ita
scribit appianus Epidannus rex vrbē cōdidit quae
ab ipso nomen assumpsit. hui⁹ ex filia nepos Dyr
rachus portum vrbī adiecit: quod Dyrrachium ap
pellatur. Epidanni meminit lucanus in. x. ad cam
pos Epidanne tuos. quae dictio in omnibus fere
codicibus deprauata legitur: et pro epidanne: passim
scriptum est: epidaure quod nec historiae: nec luca
ni sentētia conuenit cum de Seua centurione lo
quatur qui apud Dyrrachium hoc est epidannum
in partibus Lefaris viriliter dimicauerat: et Me
morabile facinus quod historici omnes cōcelebrāt
audacia ppe incredibili patrauerat.

SERUJVS Nec pinguedo nec pinguitudo
latīnum est.

PRJLPPVS. Si vera est seruī sentētia nō
latine locutus est M. varro latinoꝝ omniū: vt ita
dicam latinissimus qui in secundo de re rustica sic
scriptū reliquit. Sus pꝛe pingitudie carnis non
modo surgere nō posset. Idē i terno. M. totus eaz
et lux pinguedini inimica. Plinius quoq; nō latine
si seruū sequimur scripsit: qui haud dubie latinaz
linguam locupletauit: cuius verba haec sunt ex li
bro. xj. In corde summa pinguitudo est quedā leuif
extis: et alibi plerisq; animalium est pinguedo sine
sensu. Columella in barbaram lexin id est dictionē
e ij

Epidānus

Dyrrachium

*pinguedo et
pinguitudo*

*lucani lo
cus deprauatus*

lapsus est scribens in .xiiij. non sola exprimi^r amur-
ca: sed et aliquid secum pinguitudinis attrahit: et ali-
bi. Respuit olei pinguitudo materiam: qualis est gū-
mis. Et palladius pinguitudine inquit sua brachiū
quodcumq; proximum debilitauerit. Quid multa.
eruditorū libri scatent pinguedine et pinguitudie:
cum quibus equidem malim errare. q̃ cum seruij
commentarijs recte sentire.

SERDVS. Vescas salicum frondes: idest
siccas et teneras. naz vescuz hoc est proprie: unde
et Aranearū telae vescae vocantur.

vescum
PHILIPPVS. Vescum quid sit optime
intelligemus: si eius originem et ethymologiam di-
ligenter perscrutati fuerimus. nam vescum ex ve p-
ticula: et esca copulatum est: vt auctor est Silius in
xv. noctium Atticarum: et cum ve particula tum
intentionem significet. tum minutionem ita ve-
scum vtriusq; diuersae significationis vim ca-
pit. aliter enim Lucretius vescum salem dicit: ex
edendi intentione. aliter Lucilius vescum appellat
cum edendi fastidio. vescum itaq; id significat: qd
in esca et cibari appetitur: et id quod fastidiosū est.
in altero haec particula ve intēdit. in altero minuit.
Et ita virgilius appellat vescum papauer ab eden-
di intentione: quod videlicet in cibis adhibeatur. et
vescas salicū frondes: quoniam scilicet escis inuenio-
rum sunt accommodatae. Sestus quoq; scribit vescuz
fastidiosum significare et edacē. Praeterea vt aliqd
de interioribus litteris depromam⁹. vescus apud

priscos pro pusillo vsurpabat: quod declarat Qui
dius in fastis sic scribens. Vegrandia farra coloni.
Que male creuerunt: vescasq; parua vocat. et vescu
li male curati et grates homines nuncupantur: na
q; Antiqui ve sillabam rei paruae preponebant.
Vnde veionis pro pusillo Jone dictus est: quis in
alia significatione: vt mox docebimus accipitur et
vegrandes fabani pro minuta vocitauerunt. et apud
Ausoniu vegrandes messes legimus pro paruis. et
a varrone scriptum est in re rustica. Oves sunt ve
grandes atq; imbecillae. In hac significatione vt
equidem arbitror: accipit apud Pliniu: qui scribit
in. vii. Corpore vescos esse sed eximij viribus.
Seruij autem expositio vt dicam quod sentio: non
solu no vera esse videt: sed etiam sibi ipsi discors:
cu vescas salicu frondes interpretatur: siccas et te
neras: cum siccum tenero contrarium esse videat:
Exponamus igitur vescas frondes vel quod esca
sunt et cibaria iuuencoz: vel vt exponit Noni⁹ mar
cellus: q; fastidiose sunt. Commentatoris officiu fue
rat diligentius scitiusq; virgilianu Larmen arbitra
ri: et super hac dictione vescu: cu vetustate redole
at: et cruditione recondita prae se ferat. Loptosius
disputare et erudit⁹.

SERVIDS Tenuis non gloria si quem nu
mina leua sinut. id est prospera vt alibi. intonuit leuū

PHILIPPVS. Romani antiquitus deos
quosdam vt prodesse colebant: quosdam vero
ne obessent placabant. Cum Jovem igit et dijonem
c. ii

*vt fali
ve
ve Jouis pro pusillo Jone
vegrandes faba prae minuit*

Jupr

Veio

a iuuādo nominassent. veiouem appellauerūt dep-
ta atq; detracta iuuādi facultate: vt autor ē Selli⁹
in. v. simulacꝝ enim veiouis sagittas tenz: quae sūt
videlicꝝ paratae ad nocēdū. Quapropter cum deū
pleriq; apollinē esse dixerūt. praeterea vgilū quo
q; aiūt multae antiq̃tatis hominem sine ostentatio-
nis odio peritū numina leua deprecari in his ver-
sibus. In tenui labor at tenuis nō gloria si quem.
Numina leua sinūt auditq; vocatus apollo. Signi-
ficat. n. quandā vim esse huiusmodi deorū in le-
dēdo magis q̃ in iuuando potentē. Et ita scdm Sel-
lij auctoritate: q̃ p̃q̃ scite. z ad amissim virgilianaz
maiestatē p̃stitauit. Exponem⁹ Numina leua id est
sinistra noxiaq; z magis ledētia: q̃ iuuātia. Et quo-
niam in Sellij mētionē incidimus: admonendi sunt
illius scriptoris sectatores: vt locū emendent in eo
capite in quo de veione disserit deprauatū: cui⁹ in
oibus passim codicibus Sellianis haec verba le-
gantur. In his dijs quos placari oportet: vt mala
a nobis vel a frugibus natis Amoueant: arūg⁹ ha-
betur z robigus. Vñ endū ē maximū in nouissimis
tribus verbis: quod nisi emēdetur: difficultates pa-
riet inextricabiles. Nos vero Marte nostro: Ita cor-
reximus. Auerūcus habet z robigus. z ita corrigē-
dū esse cēsem⁹ fulti auctoritate eruditissimoz: nāq;
auerūcus de⁹ est: q̃ maloz auertēdoꝝ cā colebat:
ab auerūcādo nominat⁹: vt docet. Vñ. Varro in li-
bris de lingua latina. auerūcare aut vocabulo anti-
quo significat auertere atq; depellere: quā dictōz

Mendū in Sello.

Auerūcus et Robigus

57
▼surpat linus sic scribēs in.viij.placuit ad auerū-
candā deum Jra victimas cedi:z in.x.prodigiorum
Aueruncandorum causa supplicationes in biduuz
senatus decreuit. Licero ad atticum in Epistola sic
scribit. Lerte contra igitur. Inquis Dñ auerūcent.
Lato quoqz in re rustica.viduertatē iquit vastitu-
dinēqz. Calamitates intēperiasqz phibellis defen-
das auerūcesqz. z fest⁹ pacuianū dictū amētia aue-
rūcassēt tuā. it⁹ pra⁹. i. auertissēt. Auerūcū itaz deū
romani colebāt: z ab eo praecabāt: vt picula auerz
caret: hoc est auerteret amoliret atqz ppulsaret.
legat ergo apud Bellium: Auerūcus non autem
arūgus. Lū arūgus nihil significet z dictio sit illite-
rata. Auerūcus vero sit deus Romanorū z dictio
vetustissima atqz ex interioribus litteris ac penit⁹
simis deprompta. Arūcus apud Pliniū accipitur
pro villo qui a capellarum mento dependet. Sed
hoc z id genus sexcenta alia: que apud scriptores
in latina lingua reperiunt: partim obscura: partim
deprauata tractant ac enodantur: a nobis vberiori
volumine: qđ quotidie cudinuz z adhuc sub incu-
de est: qđ edet in tempore. In quo omni studio ac
vigilantia contendimus laboramus enitimur pro
virili pte de latinae lingue sectatorib⁹ bene mereri.

Ec sūt vir pstantissime: q: pti i grāmatica pti
in historia: pti i geographia apud seruiū Lō-
mētatorē annotāda esse censuerim: nec inficias eo
alia quoqz apud eundem extare: quae diligentius
scitiusqz enarrari potuisse videant. sed nō mibi id

Azucius

studij fuit vt minutissima quaeque consecrarer. et iam
vereor ne hec sint satis superque. Cum homeroma
stices obiter cauendi sint: et detractores formidan
di: cum inuidis referta sint omnia. Eterum scius
sum mihi ipsi quidquid in commentarios seruij scrip
serim: id me candidè atque simpliciter scripsisse: sine
liuore sine studio vellicandi. Non ego is sum: vt
tu optime nosti: qui obrectatione alienae scientiae
famam mihi aucupari consueuerim. Imo vt in his
annotationibus saepissime professus sum: seruus
laudo et laudandum esse censeo: atque inter erudi
tos numerandum. In cuius commentarios nihil ego
scribere ausus forem: nisi existimarem eos fuisse
mutilatos et incuria temporum atque inscicia homi
num deprauatos. scio viro bono indecorum esse
in mortuos scribere. scio cum defunctis non nisi lar
uas luctari. scio fugiendum in primis esse nomen
obrectatoris: et studium caninae facundiae mini
me exercendum. Quare te vir praestantissime vosque
ceteri lectores optimi ac candidissimi rogo queso
que: vt hanc libellum ita sine liuore perlegatis: quem
admodum a me est sine liuore compositus. Ita meo
nomini faueatis: quemadmodum ego seruo cete
risque eruditis fauendum esse censeo. quod si aliquan
do seruij commentarios video: culpae vehemen
tius: danda est venia aetati iuuenili: cum sexto et vi
gesimo aetatis anno vix dum exacto longius for
tassis quam par fuerat spiritus ferociores me pro
nexerint. Quin etiam calcaria subdidit conditio

52
fili: quem hoc scribendi genus exposcere videbat
ut semel finiam quicquid scripsimus: id omne iu-
uandi causa nō nocendi scripsimus. Tu autem vir
clarissime qui doctissimus es et doctorū patronus
unicus. quicquid id est qualecūq; est boni consu-
las queso. Et philippo tuo: cuius vitam ingenium
linguam et mores ingenuos iam dudum habes co-
gnitissimos patrocineris aduersus calūniatores vi-
tiligatoresq; qui alieno nomini detrahentes glo-
riolas et rumusculos aucupantur. Vale mi domine
mi patrone. meum decus: et me mutuo me dilige.

Laus deo.

Eiusdem endecasyllabon ad libellum.

¶ curre ad dominum citus libelle.
¶ recta ad nitidi lares casati.
Quo nil candidius benigniusq;
Quo nil doctius est politiusq;
Nostras diligit hic amatq; nugas.
hic patrocínio suo fovebit
Insonem ingenuum probum clientem.
In cuius gremio ⁊ sinu recumbens
Frontem nec metues Latonianā.
Linguam nec metues Timonianam.
Nasutos quoq; naribus repandis
Vbordaces quoq; rictibus caninis
Ronchos liuidulos iocos dicaces
Non assis facies: nihil timebis:
Tutus praesidio mei casati.
¶ curre ad dominum citus libelle.

Impressum Bononie per me Henricum de
Colonia sūma diligentia ⁊ cura. Anno do-
mini. M^o CCCCLXXXII. die. xij. mēsis Nouēbris.

